

A detailed historical map of the Voorst region, showing various towns, rivers, and geographical features. The map is oriented vertically, with the top of the page showing the northern part of the region. The map is drawn in a classic style with green for land, blue for water, and red for important buildings or castles. The text on the map is in a historical script, likely Dutch or German.

Kroniek

Historische Vereniging Voorst

In deze Kroniek onder meer:

- DE WIEG VAN WOLTERS
- DE TWELLOSE KERKBRAND
- VERHAAL VAN GELDERLAND
- PATRIOTTEN ROND DE LATHMER
- OP ARME MENSEN MAG JE JAGEN
- REACTIES VAN LEZERS

Jaargang 45 - 2022 - Nummer 4

HISTORISCHE VERENIGING VOORST

Opgericht 18 december 1975

ERELEDEN

B. ten Bosch, J. Groenenberg, Mr. J.H. Hermesen,
J. Lubberts†, J.A.M. Schutte-Geurtsen,
W. Wassink, B. van de Zedde

DAGELIJKS BESTUUR

Fred van der Vegte, **voorzitter**
Verdijkstraat 20, 7391 SG Twello
voorzitter@historischeverenigingvoorst.nl
Gerrit Rutgers, **secretaris**
Badijkstraat 58, 7391 HE Twello
secretaris@historischeverenigingvoorst.nl
Bert Nollen, **penningmeester**
Tuinstraat 50, 7383 XD Voorst
penningmeester@
historischeverenigingvoorst.nl
Gé Veen
Domineestraat 4, 7391 GG Twello
Henk Wolters
Beentjesweg 8, 7396 PD Terwolde

KVK EN BETALINGEN

KvK nummer 40102879
Betalings uitsluitend via Rabo-rekening-
nummer NL80 RABO 0362 8092 67

WERKGROEPEN EN CONTACTPERSONEN

Coördinatie studieruimte

Gerrie Groenewold: info@
historischeverenigingvoorst.nl

Bibliotheek: Gerard Vrieling: info@
historischeverenigingvoorst.nl

Werkgroep documentatie

Henk Karrenbeld: info@
historischeverenigingvoorst.nl

Fotogroep: Jack Damen:

info@historischeverenigingvoorst.nl

Ledenadministratie

Ab Peppelenbos: administratie@
historischeverenigingvoorst.nl

Contact leden en vrijwilligers

Henk Wolters:
info@historischeverenigingvoorst.nl

Lezingen

Gé Veen: info@historischeverenigingvoorst.nl

Tweede Wereldoorlogarchief

Bertus ten Bosch: info@
historischeverenigingvoorst.nl

Webmaster: Wim Wassink:

www.historischeverenigingvoorst.nl

Werkgroep genealogie

Auke Vlietstra: genealogie@
historischeverenigingvoorst.nl

Redactie Kroniek

Martin Rothengatter: kroniek@
historischeverenigingvoorst.nl

GEMEENTEARCHIEF VOORST

Bezoekadres:

H.W. Iordensweg 17, 7391 KA Twello
gemeentearchief@voorst.nl

Afbeelding omslag: Grafheuvels bij De Echoput

Druk: Print&more

Oplage: 750 stuks

*Algemeen Nut
Beogende Instelling*

ANBI

GIFTEN EN SCHENKINGEN

De Historische Vereniging Voorst is een Algemeen Nut Beogende Instelling, een zogenaamde ANBI. Met een schenking aan de Historische Vereniging Voorst steunt u niet alleen onze vereniging, maar kunt u ook profiteren van een belastingvoordeel. Dat voordeel is zowel van toepassing bij een eenmalige gift als bij een periodieke schenking. Via het mailadres penningmeester@okvvoorst.nl kunt u een onderhandse verklaring voor periodieke schenking ontvangen.

INHOUD

KRONIEK JAARGANG 45 2022 NUMMER 4

2	Van het bestuur	Bestuur
3	Agenda	Gé Veen
4	Van de ledenadministratie	Ab Peppelenbos
5	Van onze Zusterverenigingen	Gerard Vrieling
6	Aanwinsten voor de bibliotheek en andere zaken	Gerard Vrieling en redactie
10	De wieg van Wolters	Gerrit Wolters
12	Reacties van lezers	Redactie
13	De Twellose kerkbrand	Hans Hermesen
22	Verhaal van Gelderland	Dolly Verhoeven
27	Op arme mensen mag je jagen	Evelien Marskamp
30	Patriotten rond De Lathmer	Wim Tempelman
38	Zoekfoto	Redactie
39	Bij een oude ansicht	Hanneke Haaksma

BEZOEKERS- EN STUDIERUIMTE

Postadres: Postbus 170, 7390 AD Twello
Bezoekadres: Dorpsstraat 11a
Ingang aan de Dorpsdwarstraat
De studieruimte van de Historische Vereniging Voorst is -bij voorkeur op afspraak- geopend op: dinsdag van 9.00 tot 16.00 uur, woensdag en donderdag van 9.00 uur tot 12.30 uur. Andere dagen en tijden op afspraak. Altijd bereikbaar om een afspraak te maken via info@historischeverenigingvoorst.nl en soms telefonisch: 0571-277090. Veel informatie vindt u ook op de website: www.historischeverenigingvoorst.nl met beeldbank

LIDMAATSCHAP

De jaarcontributie bedraagt per januari 2023 € 21,- per persoon; voor gehuwden of partners woonachtig op hetzelfde adres € 26,50
Aanmelding lidmaatschap en wijzigingen van adres en/of lidmaatschap via administratie@historischeverenigingvoorst.nl

REDACTIE KRONIEK 2022-04

Martin Rothengatter (eindredactie en opmaak),
Gerrie Groenewold en Ineke van der Vegte-van Asselt m.m.v. Frans C. Nelis (corrector)

REACTIES EN KOPIJ

kroniek@historischeverenigingvoorst.nl
Nieuwe kopij inleveren voor 20 februari 2023

KRONIEK

Kroniek beoogt een breed georiënteerd informatiemedium van de Historische Vereniging Voorst te zijn, een kwartaalblad van en voor de leden. Het verschijnt in de maanden maart, juni, september en december.

De redactie behoudt zich het recht voor om aangeboden artikelen - in overleg met de auteur - aan te passen. Daarnaast is de redactie niet verantwoordelijk voor onjuistheden en/of achterhaalde situaties in aangeleverde stukken. Aanvullingen, reacties en/of correcties zijn altijd welkom. De auteursrechten op gepubliceerde foto's berusten te allen tijde bij de rechthebbende. Noch de Historische Vereniging, noch de redactie van de Kroniek aanvaardt aansprakelijkheid voor onrechtmatig gebruik van (foto)materiaal dat door derden ter publicatie is aangeboden. Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met goedkeuring van de redactie en de betreffende auteur(s).

GEWIJZIGDE OPENING

Tijdens Kerst en Oud en Nieuw is het kantoor van de vereniging gesloten van 23 december tot 3 januari 2023.

VAN HET BESTUUR

Beste leden, beste lezers,

De vereniging draait weer op volle toeren! Zowel op kantoor als wat betreft de lezingen. Iedereen is weer blij om actief te kunnen zijn. Helaas zijn er nog enkele medewerkers die de nasleep merken van de afgelopen periode. Wij wensen hen spoedig herstel.

Op 31 augustus brachten burgemeester Jorritsma-Verkade en wethouder Visser een werkbezoek aan ons kantoor. Zij toonden grote belangstelling, hadden veel vragen en waren enthousiast over onze activiteiten en de medewerkers die hieraan werken!

Op 15 september was het open monumentendag. Op ons verzoek werd een lezing in de Kleine Noordijk verzorgd over verduurzamen van monumenten. Spreker was de heer Bram Jansen uit Voorst, eigenaar, bewoner en restaurateur van de historische en markante boerderij de Keizershof. Deze boerderij dateert uit het midden van de 17e eeuw en heeft verschillende functies gekend.

In de zomer en herfst werd door enkele medewerkers het plaatjesalbum van de plaatselijke Jumbo samengesteld en vormgegeven. Het was een leuke vraag

van Jumbo en wij kunnen er als historische vereniging trots op zijn!

U kent ongetwijfeld onze verenigingswebsite (historischeverenigingvoorst.nl). Bezoek deze binnenkort weer eens en bekijk bijvoorbeeld de beeldbank! Er wordt op dit moment en in de komende maanden op kantoor druk gewerkt aan het vullen van een nieuwe website die gericht is op iedereen die belangstelling heeft voor de historie van de gemeente Voorst. Wij houden u op de hoogte! Ook aan de Cultuurhistorische Atlas van de gemeente Voorst wordt hard gewerkt. De eindredacteur en het redactieteam beginnen deze maand met hun werk. Beide projecten worden ondersteund en gefinancierd door de Stichting Cultuurhistorie Voorst.

Daarom opnieuw deze oproep: wij zoeken schrijvers die afgeronde onderwerpen willen bewerken en samenstellen voor opname op de nieuwe website. Hebt u belangstelling of wilt u er meer informatie, laat het ons weten!

Op onze vorige oproep hebben wij al een aantal positieve reacties ontvangen! En hebt u zelf een idee om uit te werken of wilt u graag meedoen aan één van de huidige projecten, wij horen het graag van u. Wilt u ons helpen met ons digitale archief, meld u aan!

Hebt u een (historische) vraag? U bent van harte welkom op ons kantoor tijdens onze openingsuren of op afspraak.

Graag tot ziens op één van onze activiteiten of op ons kantoor.

Het ga u goed.

AGENDA

Door Gé Veen

28 FEBRUARI 2023

Op 28 februari houden we onze eerste lezing in 2023 over Maarten van Rossem, krijgsheer van Gelre. Zie aansluitende inleiding.

20 APRIL 2023

Op 20 april hebben we onze ALV bij Brasserie Korderijk. (alleen voor leden)

14 SEPTEMBER 2023

Op 14 sept 2023 een lezing over de Hanze, deze zal waarschijnlijk verzorgd worden door Ewout van der Horst. Hij is directeur van het Deventer Verhaal. Hieraan is gekoppeld een tentoonstelling in museum 'De Waag' te Deventer.

9 NOVEMBER 2023

Op 9 november 2023 is de laatste lezing in 2023 door Dolf Ruesink met als onderwerp 'Feest der herkenning'.

INLEIDING LEZING 28 FEBRUARI

Lezing door Sander Wassing over de plundertochten van de Gelderse krijgsheer Maarten van Rossem (1528 - 1543).

"Blaken en branden is het sieraad van de oorlog." Dit was de lijfspreuk van de Gelderse krijgsheer Maarten van Rossem en werd door hem en zijn soldaten omgezet in meedogenloze daden.

Bij het Brabantse platteland denken we vandaag de dag vooral aan idylle, gemeenschapszin en fraaie landschappen. Hoe anders was dat in de zestiende eeuw!

Brabant, maar ook Overijssel en Gelderland vormden toen regelmatig het toneel van guerrilla-overvallen door Gelderse krijgsbenden of Bourgondisch-Habsburgse legers.

Kerkklokken, zendboden en rookkolommen aan de horizon waarschuwden dorpsbewoners dat de "gelderaers" in aantocht waren.

Maarten van Rossem, 1490-1555, waarschijnlijk geboren in Zaltbommel en hij woonde onder andere op de Cannenburgh te Vaassen

Landsheer Karel V (1500-1558) koesterde de ambitie om alle Nederlandse provincies aan zijn gezag te onderwerpen. Dat betekende dat hij ook het hertogdom Gelre bij zijn gebieden wilde voegen; een ambitie waar de Gelderse hertogen zich uiteraard fel tegen verzetten. De gewone man kreeg, zoals gewoonlijk, de rekening gepresenteerd van het conflict dat tot 1543 steeds hoger opliep.

De regio Voorst was toentertijd een grensgebied tussen Gelre en het Oversticht. De forten Morgenster en Altena voor Deventer moeten we in dat verband zien; ze wer-

den anno 1527 vrij eenvoudig opgegeven waarna het spannend werd in de regio. Wie was Maarten van Rossem en wat dreef hem? Waarom werden de forten voor Deventer opgegeven? Hoe succesvol waren de plundertochten van van Rossem? Deze en andere vragen worden tijdens de lezing aan de orde gesteld.

Locatie: Deze is bij ter perse gaan van deze Kroniek nog niet bekend. We zullen u dat via het Voorster Nieuws en via mail laten weten zodra dit bekend is.

De datum blijft 28 februari 2023

Voor leden en niet leden gratis toegang.

VAN DE LEDENADMINISTRATIE

Door Ab Peppelenbos

NIUWE LEDEN

Wij heten hartelijk welkom bij de Historische Vereniging: de heer en mevrouw Denekamp uit Diepenveen, Bart Verkade, Hugo Groeneveld, de heer Wijnbergen, de heer en mevrouw Havinga allen uit Twello en de heer Huurnink uit Terwolde.

BIJWERKEN LEDENBESTAND

Wij zijn bezig het ledenbestand van onze vereniging verder te digitaliseren. Om u nog beter van dienst te kunnen zijn willen we graag zoveel mogelijk uw emailadres

kunnen toevoegen. Van een groot aantal leden hebben we dat, maar er ontbreken er nog heel wat. We gebruiken dat uitsluitend om u snel te kunnen informeren over een activiteit of lezing en we doen dat altijd in Bcc zodat u elkaars mailadres niet kunt zien.

Wilt u het doorgeven aan de administratie. Graag per mail naar administratie@historischeverenigingvoorst.nl. Dank daarvoor.

VAN ONZE ZUSTERVERENIGINGEN

Door Gerard Vrieling

VELUWSE GESLACHTEN JAARGANG 47-2022

Dit nummer is gewijd aan families van Zuiderzeevissers uit Harderwijk en Elburg. Een uitgebreide genealogie van een vissersgeslacht uit Elburg met daarin een in Twello bekende familienaam: Van Triest.

AMPT EPE SEPTEMBER 2022 NUMMER 239

In het blad van de Historische Vereniging voor Emst-Epe-Oene-Vaassen is een vervolgartikel geplaatst over de boerderij De Kolk aan de Zeedijk in Nijbroek. Het blijkt, dat de boerderij al in 1616 in een koopcontract werd genoemd. Deze boerderij is eigendom van de diaconie van de Hervormde gemeente te Epe. In de leenakteboeken van het Hertogdom Gelre en het Graafschap Zutphen wordt deze boerderij in 1646 genoemd als Den Colck of Bosweide. Het eerste artikel over deze boerderij behandelt de geschiedenis hoe De Kolk in handen van de diaconie is gekomen. Het artikel besluit met de familie Slijkhuis, die op 22 februari 1874 De Kolk kon betrekken en dat deze familie meer dan 50 jaar op De Kolk heeft gewoond.

OUD BATHMEN JAARGANG 42 NUMMER VAN SEPTEMBER 2022

Artikel over de vele moeite die de historische vereniging moest doen om de naam van de stuw over de Schipbeek met één letter te laten veranderen. Het ging over de naam 'Bolestuw' die verkeerd was weergegeven op het naambord bij de stuw. Het betrof een extra letter l, dus 'Bollestuw'. Van 2021 t/m 2022 is men druk geweest om aan de hand van documenten uit verschillende archieven het Waterschap Rijn-IJssel te overtuigen dat de geplaatste naam fout was. Op 16 mei 2022 werd bij de stuw het nieuwe naambord feestelijk onthuld: 'Bollestuw' dus.

BOEKBESCHRIJVING

'Een spoor van verwoesting, wederopbouw boerderijen in Salland'.

Veel boerderijen zijn door oorlogshandelingen verwoest. Het Bureau Wederopbouw Boerderijen heeft van alle verwoeste boerderijen tekeningen en bedrijfsgegevens van voor de oorlog en wederopbouw -tekeningen. Het gaat om 250 boerderijen in Bathmen en omstreken.

Hallo JUMBO
Twello, Michiel de Ruyterstraat 101 **Binnendijk**

AANWINSTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK EN ANDERE VERZAMELINGEN VAN DE VERENIGING

GESCHIEDENIS VAN DE PTT

Ontvangen van mevrouw R. Sarink een boekwerk over de geschiedenis van de PTT (Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie), de voorganger van het huidige PostNL.

TWELLO VROEGER EN NU

Het boek –Twello vroeger en nu – is ons compleet met plaatjes door Jumbo-Binnendijk voor de bibliotheek geschonken.

SCOUTING GELRE

Ontvangen van de heer Egberts : Het boek 75 jaar Scouting Gelre groep Twello met als titel 'Samen houden we het Gelre vuur brandend! 1945-2020'.

FAMILIEKRONIEK

Geschonken door Derk Jordaan H.J.N.zn: Aalders, een familiechroniek uit het kerspel Voorst 1507-1868

DE WIEG VAN WOLTERS

Van de heer Wolters uit Nunspeet ontvingen het boek 'De wieg van Wolters', in de voetsporen van een Voorster familie.

Hij schrijft: 'We hebben elkaar vroeger wel ontmoet in de studieruimte van de HVV, toen ik aan het speuren was naar gegevens over de families Wolters, Berends en Van Laar. Ook hebben we wel mailcontact gehad over bijdragen aan de Kroniek. Nu is recent bij uitgeverij Van Warven in Kam-

pen mijn boek over de Woltersen verschenen - De wieg van Wolters - met tal van verhalen die zich afspelen in de gemeente Voorst. Ik wil graag een exemplaar van het boek aanbieden aan de Historische Vereniging Voorst. Bestuurslid (en familielid) Henk Wolters heeft het boek inmiddels voor onze bibliotheek in ontvangst mogen nemen.

Elders in deze Kroniek is een uitgebreide beschrijving te lezen.

BIJZONDERE ONTVANGSTEN LAKSTEMPELS

Ontvangen van de heer Aubin Wilkens: een lakstempelset met tekst 'De Nieuwenhof Voorst'. Bijzonder zijn de verschillende kleuren stempellak. Meestal zien we alleen lakzegels in rood.

De complete set nog in het originele doosje.

Van de heer Pijnappel ontvingen wij een lakstempelset van de ZV&BF (de vroegere begrafenis-vereniging in Twello).

HOE WERKT EEN LAKZEGELSTEMPEL

Om een lakzegel aan te brengen op post of documenten werd een lakstaaf verwarmd met bijvoorbeeld een kaars, de lak droop er dan af op het document. De lak koelde een beetje af en vervolgens werd de stempel in de nog warme lak gedruwd, waardoor de brief of het document verze-

geld was. Hier verwijst de uitdrukking 'de overeenkomst is bezegeld' naar terug.

TROTSEERLOODJE

Wij ontvingen van de heer Schipper uit Huizen een dakloodje met een begeleidende brief. (zie afdruk) De heer Schipper had het al enige tijd in zijn bezit en volgens zijn zeggen is het afkomstig van de St. Bavo-kerk in Haarlem. Op zich niets bijzonders zult u zeggen: van deze dakloodjes zijn er honderden geweest. Ze werden gebruikt op daken die gedekt zijn met leien en om loodwerk te bevestigen. Wij hebben dat dakloodje eens goed bekeken en er een zo duidelijk mogelijke foto van gemaakt. Het is afkomstig van G.A. de Ruijter uit Twello. De Ruijter was vroeger (jaren 30 – 40) een loodgietersbedrijf in Twello en dat heeft kennelijk zijn sporen achtergelaten op het dak van de St. Bavo in Haarlem. Het was een soort van reclame. De trotseerloodjes werden ook wel

Zogenoemde loketten aan de schoorsteen

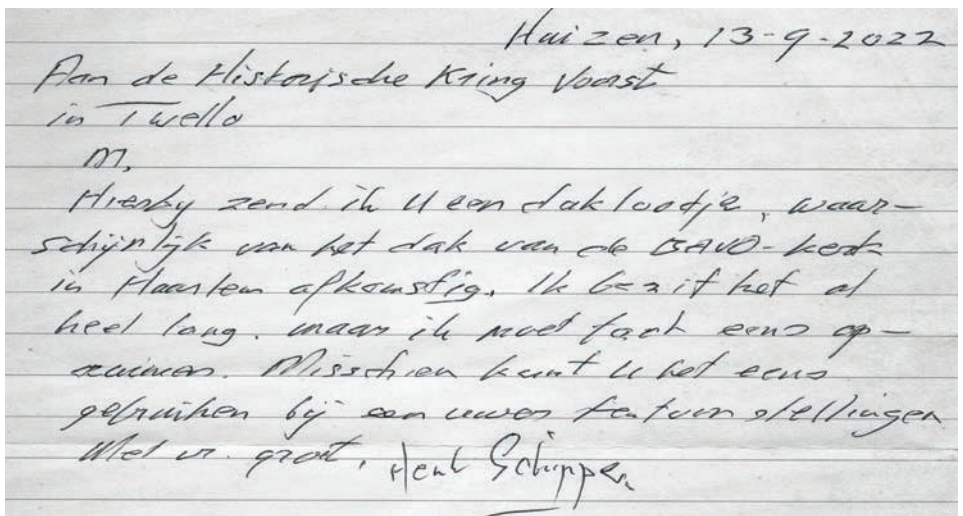
tracseerloodje of dakloodje genoemd. Trotseerloodjes zijn dubbel gevouwen platte stukjes lood in schildvorm, die spijkers door een loodslab of door de dakbedekking moeten beschermen tegen roest en de door de spijkers ontstane gaten moeten beschermen tegen intrede van water. Ook voorkomt het trotseerloodje het opwaaien van de loden stroken en loketten. Loketten zijn de rechthoekige loodstroken aan de zijkanten van bijvoorbeeld de gemetselde schoorsteen in het dak.

Het trotseerloodje wordt daartoe

boven het spijkergat over de spijker gesoldeerd. (Trotseren betekent weerstaan, het hoofd bieden.) Bij leien daken werden trotseerloodjes gebruikt in de loodslab bij de dakrand. Ook kwamen trotseerloodjes voor op zijkanten van dakkapellen en op vele plaatsen waar lood of zink met spijkers vastgezet werd.

De trotseerloodjes werden in vroeger tijden ook gebruikt als een soort visitekaartje van de loodgieter door plaatjes te gieten voorzien van zijn naam of initialen en vaak met zijn gereedschap als afbeelding. Ze fungeerden als een soort meesterteken. De oudst bekende trotseerloodjes dateren uit het eind van de 16e eeuw.

Wilt u meer weten zie dan: Klunder en P.P. Steijn 'Meestertekens op het dak'.

BRASSERIE - RESTAURANT
SINDS 1916
KORDERIJNK

Altijd de juiste sfeer

Stationsstraat 31

7391 EH Twello

0571 271851

info@korderijnk.nl

www.korderijnk.nl

DE TUINEN VAN
BOSCH
Natuurlijk!

Hoveniersbedrijf

Koppelstraat 42

7391 AK Twello

T 0571 27 04 73

info@detuinenvanbosch.nl

volg ons:

detuinenvanbosch.nl

AMBACHTELIJKE
BAKKERIJ
BRIL

De lekkerste
Gevulde koeken,
Krentenbrood en Speculaas

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik.

Het pand staat op de monumentenlijst. De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril.

Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden.

De bakkerij is geregeld doel van excursies. Er gaan dan steevast eigengemaakte producten mee naar huis.

Foto uit 1960, bakker Bril met de bestelauto op weg om brood te bezorgen

Bakker Bril Voorst

Rijksstraatweg 24, 7383 AR Voorst, 0575-501271
www.bakkerijbril.nl info@bakkerijbril.nl

DE WIEG VAN WOLTERS

Door Gerrit Wolters

De wieg van Wolters: In de voetsporen van een Voorster familie.

Na een meer dan twaalf jaar durende speurtocht naar zijn wortels komt journalist Gerrit Wolters tot een verrassende conclusie: vrijwel iedereen met de naam Wolters in de regio Terwolde, Twello, Voorst, Wilp of Brummen is familie! Terwijl hij dacht nauwelijks familie te hebben die Wolters heet. Wat waren de Woltersen voor mensen? Wat deden ze voor de kost? Hoe zagen ze eruit? Zouden er gelijkenissen zijn? Waarom kende de schrijver zijn familie nauwelijks? Gerrit Wolters (1945, Deventer) wilde er alles van weten. Het resultaat van zijn speurtocht is het bij uitgeverij Van Warven in Kampen verschenen boek *De wieg van Wolters*.

BAKERMAT DE KOLKE

De wieg van al die Woltersen uit de Steendendriehoek Apeldoorn, Deventer en Zutphen stond aan de Klarenbeekseweg in Voorst, waar stamvader Wolter Jansen begin 1700 als horige ploeterde op boerderij De Kolke. Maar de geschiedenis van die wieg van Wolters gaat nog veel verder terug. De Kolke is waarschijnlijk een van de zeven boerderijen waaruit Voorst rond 900 is ontstaan. De boerderij staat er - herbouwd uiteraard - nog steeds: waar eeuwen geleden de eerste Woltersen de rivierkleigrond van Voorst bewerkten, runnen Albert en Corrie Wassink nu een boerderij annex boerderijwinkel met midget-golf en workshops.

HONKVAST

Generaties lang bleven de Woltersen honkvast in Voorst; het dorp waarvan de inwoners in het boek *Gemeente Voorst 1818-2018* worden omschreven als 'een beetje stug en conservatief, de kat uit de boom kijkend, georiënteerd op de directe omgeving. Een wat dorpsse, Oost-Nederlandse mentaliteit'. Wolters' aan Voorst verslingerde voorouders bleven een paar honderd jaar lang een sterk op de boerderij en landbouw gericht geslacht. Een degelijke boerenafkomst dus - met een link naar oude Saksische boerenadel.

Niet eens zo merkwaardig dat de Woltersen honkvast waren. Voorst was volgens de schrijver Jacobus Craandijk in 1875 een zeer aantrekkelijke plaats met 'statige lanen, die hier den kronkelenden straatweg omzoomen' en 'schoone landgoederen, waarop menig genotrijke wandeling den minnaar der natuur is vergund'. Slechts mondjesmaat verkasten familieleden naar elders - meestal na een huwelijk. En onder elders verstaan we dan op een steenworp afstand gelegen dorpen als Brummen, Empe, Gorssel, Klarenbeek, Leuvenheim en buurtschappen als Rhienderen, Empe, Appen, Gietelo, Oeken en Tonden. Later kwamen Wilp, Terwolde, Twello, Epe, Vaassen en grotere plaatsen als Apeldoorn, Zutphen en Deventer in beeld.

EIGEN WEG

De 'grote trek' naar verder gelegen oorden begon pas rond 1900-1910. Jonge man-

nen sloegen de vleugels uit en vertrokken uit de vertrouwde, agrarische omgeving. Het was de tijd van de grote uitvindingen: elektriciteit, stoomschip, telefoon, film en vliegtuig. De mensen waren vervuld van optimisme en vertrouwen. De techniek had het leven vleugels gegeven. Ondanks enkele spaarzame uitstapjes naar Canada en Rheine bleef de honkvastheid bij de Woltersen overheersen, ook bij de latere generaties. Een echte Wolters gaat nooit ver van Voorst. Zo kan de Kolkweg in Terwolde gerust als 'Eigen weg' worden beschouwd. Al vier generaties woonden en wonen daar tal van Woltersen en hun nazaten.

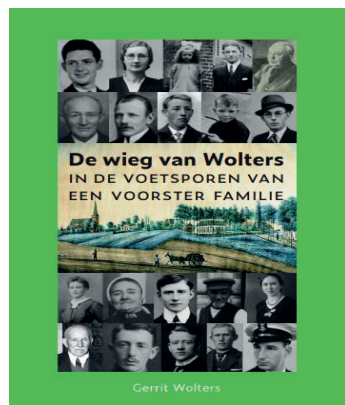
WIE WAS DE VADER VAN JANSJE?

Lees in De wieg van Wolters alles over de Wondermannen van Klarenbeek (Evert Jan en Anton Wolters), het mooiste meisje van Terwolde (Rikie Wolters), de oudste Wolters ooit (Herman Wolters, 104), de klokkenluider van Terwolde (Jannes Wolters), de wandelende encyclopedie van Beekbergen (Gerard Wolters), de veelgeprezen schoolmeester van Terwolde (Gerrit Willem Wolters) en over de zoektocht

naar de onbekende vader van Jansje Wolters. Dat raadsel moest worden opgelost. Niemand wist wie de biologische vader was van Jansje, het kind dat Anna Wolters op 26 december 1917 als 20-jarige ongehuwde moeder ter wereld bracht. Gekletst werd er wel. 'Dat is er een van de bakker', werd in Terwolde gezegd. De sleutel bleek in handen van Rikie Wolters, die nog wist dat haar moeder rond 1935 in Deventer een man aanwees en zei: 'Kijk, dat is nou de vader van Jansje'. Zijn naam wist Rikie niet, alleen dat de man bakker was. Dus toch? Alleen al het achterhalen van deze onbekende vader vergde een onderzoek van maanden: in archieven, op historische websites en in de oude Deventer binnenstad en via gesprekken met familieleden. Succes bleef niet uit: de vader werd gevonden, mede dankzij Deventenaar Mario Prudon, gespecialiseerd in genealogisch en historisch onderzoek.

NIEUWSGIERIGHEIDSVIRUS

Auteur Gerrit Wolters (1945) heeft zijn wortels in Deventer en Zwolle. Hij werkte jarenlang in de dagbladjournalistiek. In 2009 werd hij gegrepen door dat speciale nieuwsgierigheidsvirus dat genealogie heet: hij wilde alles van zijn voorouders weten. Na veel gesprekken met vaak verre familieleden, kenners van de streek in de Stedendriehoek Apeldoorn/Deventer/Zutphen, informatie van de Historische Vereniging Voorst en het naspeuren van boeken en archieven, kon hij na meer dan twaalf jaar een veel uitgebreider beeld van zijn onbekende familie schetsen dan hij ooit had gedacht. Het boek is te bestellen bij uitgeverij Van Warven in Kampen.

REACTIES VAN LEZERS

Op het artikel over Klarenbeek in Kroniek 2022-03 kregen we een reactie van Jaap van Raaij

Geachte redactie, "Met veel genoeg heb ik het artikel over de naamgeving van het dorp Klarenbeek gelezen. Ik ben geboren in de Oudhuizerstraat op nummer 21 min of meer op de scheiding tussen Klarenbeek en Voorst. In de verhandeling wordt op bladzijde 19 melding gemaakt van de boerderij de Pannekoek aan de Oudhuizerstraat op nummer 18. De huidige boerderij met de naam de Pannekoek staat niet op nummer 18 maar op nummer 16, echter de boerderij de "oude" Pannekoek die in het artikel wordt genoemd stond schuin tegenover nummer huisnummer 21 waar ik geboren ben. De "oude" Pannekoek werd bewoond door Jan Hummelman maar is omstreeks 1938 gemaatveerd. Jan, hij was toen weduwnaar, is bij zijn broer Derk en zijn vrouw Hendrika Kamphorst, voor in de Oudhuizerstraat, gaan wonen. De "nieuwe" Pannekoek, op nummer 16, is voor de oorlog gebouwd. De eerste pachter was de familie Uenk thans Woestenenk. Het stuk land voor mijn ouderlijk huis werd, en wordt gebruikt als bouwland. In de bermsloot ligt nog steeds een 'zogenoemde "spikke" die in het verleden toegang verschaft tot het erf van de boerderij en de bijbehorende gronden. Door Uenk werden lange tijd nog fundamentresten van de boerderij naar boven geploegd weet ik mij te herinneren. Ook heeft er lange tijd een fruitboom in het land gestaan. Zowel de oude als toen de nieuwe Pannekoek werd met de bijbe-

horende grond gepacht van de Bornhof uit Zutphen".NB: "Misschien aardig om te weten voor de mede-auteur/schrijver van de onderhavige verhandeling. Een paar percelen In het Lodincksgoor zijn in eigendom geweest van een Brascamp. Ik moet in mijn archief duiken om uit te vinden welke gronden dat precies zijn geweest.

HIEROP KWAM EEN REACTIE VAN MARTEN BRASCAMP:

"We hebben elkaar al een paar keer ontmoet. De eerste keer was over het vroeger ontbrekende stuk Oudhuizerstraat tussen Voorst en Klarenbeek. In ons artikelje over de naam Klarenbeek is dat meteen opgelost. Het ontbrekende stuk werd rond 1870 aangelegd. Ben benieuwd naar jouw verhaal over de bewoners van de Oudhuizerstraat."

VERDER SCHRIJFT JAAP

"Een tijd geleden ben ik begonnen om de bewoners van de huizen aan de Oudhuizerstraat in kaart te brengen en heb daar een klein archiefje voor aangelegd. Omdat ik de laatste jaren ook bezig ben met het schrijven van leidraden voor de bediening en onderhoud van museale poldergemalen is dit onderwerp helaas stil te komen liggen. Ik heb in dat archiefje gekeken en heb nog meer interessante en nauwkeuriger gegevens gevonden over de bewoning van De Pannekoek(en). Ik moet een aantal zaken nog verder uitzoeken, documenteren, en verifiëren bij andere (ook oude) maar nog levende bronnen. Zodra ik dit heb afgerond meld ik mij met een uitgeschreven verhandeling en illustraties en foto's." Jaap van Raaij.

DE TWELLOSE KERKBRAND: EEN 500 JAAR OUDE DORPSTRAGEDIE

door Hans Hermesen

Aan de muur van de Twellose dorpskerk hangt een oud emaillebord van de ANWB met de tekst “In 1522 door brand geteisterd” (foto).

Achter deze summiere mededeling gaat een ware dorpstragedie schuil die zich in de herfst van 1522 – nu 500 jaar geleden – afspeelde. Het drama kreeg voor het eerst aandacht in een Deventer Dagblad-publicatie van 21 oktober 1978. Deze bijdrage plaatst de historische gebeurtenis in zijn bredere context.

SOEVEREINE STAAT

In tijden van globalisering en open grenzen is het steeds moeilijker voorstelbaar dat Gelderland 500 jaar geleden een soevereine staat was; een staat met eigen

landsgrenzen, een eigen munt, een eigen (huur) leger en een eigen regering onder leiding van een landsvorst, de hertog van Gelre en Zutphen, die - met instemming van de Gelderse ridderschap en steden en bijgestaan door een Hofraad - de heerschappij over Gelderland uitoefende. Het is nauwelijks nog voor te stellen dat wie toen vanuit Deventer de IJssel overstak belandde in een ander land: het hertogdom Gelderland. In deze geografische en bestuurlijke context voltrok zich in oktober 1522 een tragedie die kan worden gerekend tot de gedenkwaardigste feiten uit de geschiedenis van de gemeente Voorst: de moorddadige dood en verbranding van 18 boeren in de dorpskerk van Twello.

GELDERLAND VERPAND

De gebeurtenis viel midden in het tijdvak van de zogenaamde Gelderse Oorlogen (1502-1543). Het was een typisch voorbeeld van de gewelddadigheden die zich voordeden in deze gewapende strijd voor de vrijheid van Gelderland. In die strijd verzette Gelderland zich tegen de aanspraken die het hertogdom Bourgondië maakte op de heerschappij over Gelderland. Die aanspraken voerden terug op een bijzonder beschikkingsdaad van de Gelderse hertog Arnold van Egmond. Die had kort voor zijn dood in 1473 – in diens machtsconflict met zijn zoon Adolf - zijn

vorstendom zonder instemming van de Gelderse Staten voor 300.000 goudgulden verpand aan de begerigste machtsverzamelaar van die tijd: hertog Karel de Stoute van Bourgondië. Bovendien had de Gelderse hertog deze Karel de Stoute benoemd tot zijn erfgenaam.

BOURGONDISCHE HEERSCHAPPIJ

Dat leidde ertoe dat de Bourgondiërs na de dood van hertog Arnold in 1473 diens zoon en wettig erfopvolger Adolf gevangen namen en Gelderland tot twee keer toe met geweld onderwierpen aan hun heerschappij. Eerst nam Karel de Stoute het land van 1473 tot aan zijn dood in 1477 - op het slagveld bij Nancy - gewapenderhand in bezit. En na een kortstondige herovering van de onafhankelijkheid - na de zogeheten Gelderse Onafhankelijkheidsoorlog - werd Gelderland van 1481 tot 1492 opnieuw onderworpen aan het Bourgondisch gezag. Dat gezag werd toen uitgeoefend door de dochter van Karel de Stoute: Maria van Bourgondië en haar - uit het Habsburgse Huis afkomstige - echtgenoot Maximiliaan van Oostenrijk.

KAREL VAN EGMOND

Deze situatie veranderde in 1492. In dat jaar haalden de Gelderse steden Karel van Egmond binnen als de nieuwe en - in hun ogen - legitieme landvorst van Gelderland. Hij was de zoon van Adolf van Egmond die - zoals gezegd - in 1473 door Karel de Stoute gevangen was genomen teneinde hem als Gelders erfopvolger buitenspel te zetten. In datzelfde jaar 1492 was Karel van Egmond als zesjarig zoontje van de gevangen erfopvolger door Karel

de Stoute vanuit Nijmegen afgevoerd naar Gent om daar aan het Bourgondische hof te worden opgevoed door diens dochter Maria van Bourgondië. In Gelderse ogen was Karel van Egmond de wettige Gelderse erfopvolger toen zijn vader Adolf na diens bevrijding uit de Bourgondische gevangenschap te Gent in 1477 sneuvelde bij het beleg van Doornik. De Gelderse visie was niet vrij van kosten. In de strijd van het hertogdom Bourgondië tegen de Franse koning was de jonge Karel van Egmond - in Bourgondische dienst - in 1487 in Franse gevangenschap geraakt; en voor zijn vrijlating eisten de Fransen een losgeld van 80.000 goudgulden. Pas na een langdurige "crowdfunding" waren de Gelderse ridderschap en steden in 1492 in staat hun landsvorst voor dat bedrag vrij te kopen en in die hoedanigheid triomfaal binnen te halen.

GEEN ERKENNING

Maar het Bourgondische hof hield vast aan zijn aspiraties: het was niet van zins om de Gelderse erfrechten van de jonge Karel te erkennen hoewel beweerd is dat diens opvoedster Maria van Bourgondië daar op haar onverwachte sterfbed in 1482 wel op had aangedrongen bij haar man Maximiliaan. Deze bleef volharden in het Bourgondische standpunt dat Karel van Egmond nooit hertog van Gelderland kon worden omdat Karels' grootvader Arnold van Egmond Gelderland in 1473 immers had verpand aan Maximiliaans schoonvader Karel de Stoute. Maximiliaan handhaafde dat standpunt onverminderd toen hij in 1493 zijn Habsburgse vader opvolgde als keizer van het Rooms-Duitse rijk en zijn zoon Fi-

lips de Schone hem opvolgde als (laatste) hertog van het Bourgondische imperium waarvan de grenzen toen inmiddels reikten van Bourgondië, Luxemburg en Vlaanderen tot Holland, Zeeland, Brabant en Limburg.

GELDERSE OORLOGEN

Dat betekende dat Karel van Egmond en Gelderland een strijd om erkenning van de zelfstandigheid moesten aangaan met machtige Habsburgs-Bourgondische opponenten. Dat mondde uit in een 40 jaar durende episode van gewelddadige conflicten. Die werden bekend als de Gelderse Oorlogen. Deze oorlogen kenmerkten zich niet door veldslagen, maar door kleinschalige acties van soms ongekende wreedheid: moordpartijen, overvallen, plundertochten, hinderlagen en gijzelin-

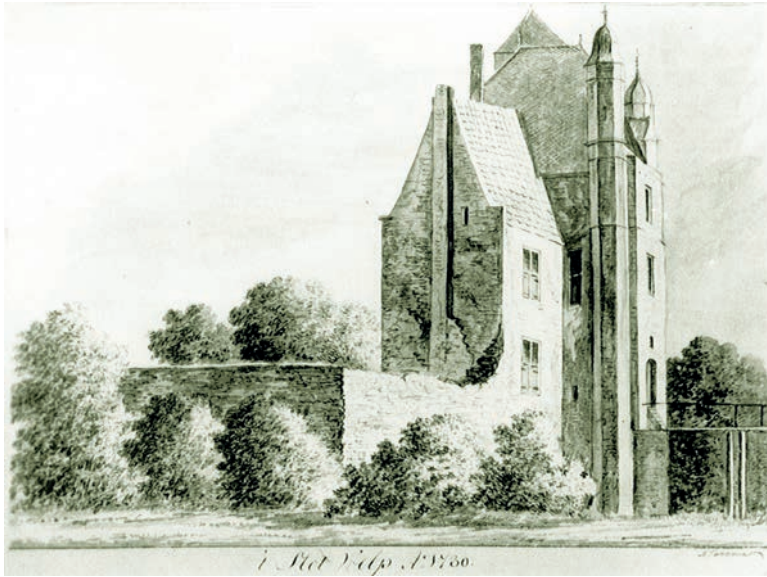
De getraliede kooi van Jan van Wassenaar

gen die een tot de verbeelding sprekende bijdrage hebben geleverd aan de Gelderse geschiedschrijving. Sommige herinneringen zijn tot op de dag van vandaag bewaard gebleven. Een kleurrijk voorbeeld is de getraliede (replica)kooi in Hattem.

Het origineel hing aan een torengevel van de hertogelijke burcht de Dikke Tinne aldaar en diende twee jaar lang als gevangenis van de krijsheer in Habsburgse dienst Jan van Wassenaar. Opgesloten in de kooi werd deze Leidse pechvogel – op wie hertog Karel “seer gebeten” was - met enige regelmaat naar beneden gelaten en aan het vijandige Gelderse volk ten toon gesteld totdat hij na betaling van een losgeld van 20.000 ponden in 1514 weer op vrije voeten werd gesteld.

FRONTGEBIED VOORST

Het platteland van onze IJsselstreek was in deze Gelderse oorlogen bij voortdur-ing het toneel van overvallen, veeroof, gijzelingen, brandstichtingen en gevangennemen. Dat gold zeker ook voor het schoutambt van Voorst. Dat was een frontgebied waar het slot te Wilp frequent dienst deed als persoonlijk hoofdkwartier van hertog Karel. Dat had alles te maken met de directe nabijheid van de stad Deventer en het Oversticht. Deventer was de belangrijkste stad van het Oversticht, dat globaal het gebied besloeg van het tegenwoordige Overijssel en Drenthe. Het Oversticht was sinds 1024 een deel van het Sticht of het prinsbisdom Utrecht. Pal tegen de grens met Gelderland lag Deventer dus in een ander land; een land waar het landsheerlijk gezag werd uitgeoefend door de prins-bisschoppen van Utrecht.

Het slot te Wilp; het commando-centrum van hertog Karel van Gelre

Deze vorsten waren weinig opgewassen tegen het voortdurende machtsstreven van de Habsburgers en Bourgondiërs. Niet zonder reden werd dat door hertog Karel gezien als een verdere bedreiging van de Gelderse zelfstandigheid en landsgrenzen. Om de uitbreiding van de Habsburgse invloed in het Sticht en Oversticht tegen te houden zag de Gelderse hertog maar één mogelijkheid: oorlog voeren.

KRONIEKEN

De Gelderse vrijheidsstrijd kreeg de aandacht van veel geschiedschrijvers. Een van hen was de Twellose dominee Willem Nagge. Hij was predikant in Twello van 1639 tot 1685. Als enthousiast historicus deed hij uitvoerig verslag van de Gelderse oorlogen in een manuscript dat in 1908 in druk werd uitgegeven onder de titel *Historie van Overijsel*. Verondersteld wordt dat het werk in hoge mate leunde

op het zoekgeraakte tweede deel van de kroniek die de Kampense burgemeester Arnt toe Boecop rond 1550 schreef over de geschiedenis van de bisschoppen van Utrecht en de hertogen van Gelderland. Met zekerheid gebruikte Nagge gedeelten uit het handschrift van iemand die de Gelderse oorlogen aan den lijve ondervond. Dat was de Twentse kloosteroverste Johannes van Lochum. Van Lochum – zijn familienaam was Ter Merssche – was van 1520 tot 1525 prior van het geteisterde St. Antoniusklooster te Albergen in Twente en schreef – in het Latijn – een kroniek over die episode van de Gelderse oorlog. In dit handschrift – bewaard in het Overijsels archief en in 1995 in boekvertaling uitgegeven – deed prior Van Lochum niet alleen verslag van de Gelderse veroveringen in Twente en Salland tot aan Groningen toe. Ook legde hij nauwkeurig vast wat hem bekend werd over de strijd op Gelders

grondgebied rondom de stad Deventer.

“IN DE YSSER”

Daar – in Terwolde, Nijbroek, Twello en Wilp – lagen vele boerderijen en gronden van Deventer burgers die menigmaal onderwerp waren van Gelderse inbeslagname-ningen of schattingen. Op de Deventer Stadsweide aan de Wilpse bandijk – een Overijsselse enclave op Gelderse grond – stond geen koe meer. En ook de Deventernaren zelf konden het gebied maar beter mijden. In het Zutphens stadsarchief liggen nog verscheidene brieven of “mis-sives” van Deventer stadsbestuurders uit die tijd met een dringend verzoek aan hun collega-magistraten in het Gelderse Zutphen om bij Karel van Egmond een goed woordje te doen voor Deventer burgers die op de Nijenbeek of het slot te Wilp door de Geldersen “in de ysser” waren gezet. Die werden daar niet zachtzinnig behandeld: in een brief van 15 januari 1511 schreef het Deventer stadsbestuur althans aan het stadsbestuur van Zutphen niet van plan te zijn om de Voorster jonker Lubbert die Heiden vrij te laten uit diens Deventer gevangenschap vanwege de slechte behandeling van haar eigen stadsburgers op het slot te Wilp.

REPRESAILLES

Maar “die van Deventer” lieten zich bepaald niet onbetuigd. Menigmaal gingen zij zich te buiten aan “grensoverschrijdend gedrag”. Zo trok in 1510 op een zondag voor Pasen een legertje van 600 ruiters en 800 voetknechten over de IJsselbrug naar de Gelderse overkant waar Twello en Terwolde werden geplunderd en in brand ge-

stoken. Zelfs Deventer pachtboerderijen gingen daarbij in vlammen op, evenals het Twellose huis van de Veluwse dijkgraaf Coenraat van Leesten. Maar dit was nog kinderwerk vergeleken bij de expeditie die de Utrechtse bisschop met hulp van Bourgondiërs kort nadien ondernam. Met een leger van 8000 “ruterende knechten” viel hij de Veluwe binnen waar – volgens de kroniek van Willem Nagge – Wilp, Nijbroek en Apeldoorn zodanig “gantse-lick verbrant” werden “dat die huysluden meest alle verlopen zijn”.

GROTE BEESTENROOF

Soms werden bij deze Deventer strooptochten complete veestapels meegenomen. Zo beklagde de Zutphense stadsbestuurder Derk van Steenre er zich in 1522 bij de stad Deventer over dat ingezetenen van Deventer hem alle runderen en paarden van zijn pachtgronden in Terwolde hadden weggeroofd ondanks een sauvegarde van de bisschop van Utrecht. Maar niet altijd liepen de strooptochten goed af voor de Deventernaren. Uit de kroniek van prior Van Lochum berichtte Willem Nagge dat een groep stedelingen op zekere dag “met ettelicke krijssluden” over de IJssel trok “om daer eenen groten roof van beesten te nemen”. Maar op de terugtocht maakten ze een fatale fout: “als sie menen dat sie het all gewonnen hadden” trokken de Deventernaren met hun geroofde veebuit overal door de te velde staande graangewassen. De boeren aan deze kant van de IJssel ontstaken daarop in grote woede, luiden de klokken en zetten een massale achtervolging in. Ze wisten zich weer meester te maken van hun

geroofde vee en joegen de Deventernaren “in de vlucht” tot voor hun eigen stad. Maar aangekomen op de IJssel namen de Gelderse boeren volgens prior Johan – die zich verwonderde over de “diepgewortelde haat” tussen die van Gelre en Overijsel - “de achtersten gevangen, waarvan ettelijke zijn verdroncken ende ettelicke dood geslagen”.

KOOKPUNT

In 1521 joeg Karel van Egmond de span-

ning naar een nieuw kookpunt. In juli van dat jaar liet de Gelderse hertog recht tegenover Deventer – op de Gelderse oever - twee blokhuizen bouwen “van waeruit hij de stad met schieten, roven en vangen

KAMPEREN BIJ DE BOER

camping de Polmate

Melkleenweg 4 Terwolde
info@campingdepolmate.nl www.campingdepolmate.nl

Ontdekkend op weg

Wij gidsen in het wisselende stroomgebied van de IJssel met dijkhuizen, landgoederen, kastelen en vroege ontginningen van landbouw en veeteelt. Wij laten Veluwe, Salland en delen van de Gelderse Achterhoek zien in ieder jaargetijde en vertellen de verhalen en sagen die in deze gebieden de ronde doen.

Ieder jaargetijde maakt de streek net weer anders. Ontdekken we nieuwe plekken en vergezichten. Boenderijen met lanterikams te kust en te keur. Verhalen van bijzondere momenten, personen en gevechten om bezit. Dat is wat Veluwe, Salland en Gelderse Achterhoek u bieden, eeuwen van grootse waarde voor streek en mens.

“De gids stapt bij u in en neemt de tijd om tijdens de rondrit te vertellen over omgeving en mens.”

Een toer duurt maximaal 2 uur.

E info@zedwell.nl T 06 - 53 67 85 62

www.zedwell.nl

**Doorn &
van der Haar**

ICT

Denkt met u mee!

**Security
Netwerken
Verkoop**

**Telefonie
Cloudservices
Reparatie**

van computers & accessoires

Marijkeweg 1A | 8171 CK Vaassen | 0578 - 57 58 56

www.doornvanderhaar.nl

grote schade deede". Het ene blokhuis heette Morgenster en verrees in de buurt van de oorspronkelijk IJsselbrug nabij herberg de Volle Hand. Het andere heette met reden "Altena". Dit fortcomplex was zó dicht tegenover het stadscentrum van Deventer gebouwd – ter plaatse van de tegenwoordige Bolwerksmolen - dat het van de Deventernaren de spotnaam Kiek in de pot kreeg. Vanuit het fort werden vissers op de IJssel lastig gevallen en met "grote catapults" verhinderden de Gelderse troepen onderhoudswerk aan de Wellekade. Een paar maanden later - op 23 november 1521 - gaf Karel van Gelre vanaf het slot te Wilp het stadsbestuur van Zutphen het bevel om "de halve stad voor Deventer te zenden" en om hem tevens het stadskanon "de Rode Hont" uit te lenen. In januari 1522 verzamelde hertog Karel op het slot te Wilp een troepenmacht waarmee hij enige tijd later voor Deventer verscheen. Uitgerust met grof geschut schoten de Geldersen daar eerst het Deventer bruggenhoofd – een toren – in puin en daarna staken zij het voorste deel van de houten IJsselbrug in brand.

KERKTOREN

Dit weerhield de Deventernaren niet van tegenmaatregelen. Sterker: er volgden vergeldingsacties die de opmaat vormden naar de Twellose kerkbrandmoord. "Terstont werden" – in de woorden van dominee Nagge – "excursien in Veluwen gedaen door het volck van Overijssel, om haer geluck op die Geldersen ende haer goederen te zoeken". Begin oktober 1522 werden vanuit Deventer verschillende invallen gedaan. Volgens Johan van Lochum

werden huizen verbrand, boeren gevangen en veel vee verjaagd. En de prior vervolgde - vertaald uit het Latijn - : "Op zekere nacht kwamen zij in een buurschap". In de kantlijn schreef hij later de naam bij van die plaats: "Twello". De Twellose boeren in hun houten en lemen huizen zagen de bui aankomen en een aantal van hen vluchtte "om niet in handen van de vijand te vallen" naar de plek die zij beschouwden als de veiligste: de dorpskerk aan de Twelse brink. Ze vergisten zich jammerlijk: de Deventernaren trokken op naar de kerk waar inmiddels verscheidene boeren een veilig heenkomen gevonden dachten te hebben in de kerktoeren. Toen de stedelingen daar waren aangekomen, zo verhaalt de Albergense prior, gooiden zij "veel stro" naar binnen, staken dat in brand en sloten de kerkdeuren. De verschanste Twellose boeren konden geen kant meer op en kwamen allen in de vlammen om.

18 HUYSLUYDE

Ruim 100 jaar later schreef dominee Nagge in zijn manuscript dat het ging om "18 huysluyde". Hetzelfde getal legde hij in 1654 vast in zijn inleiding bij het oudst bewaarde document uit het archief van de N.H.kerk van Twello; het "Kerckeboeck met Anteickenonge van saecken raecken- de den Staat ende goederen der Kercke tot Twello". Hoe Nagge aan betreffende wetenschap kwam is niet bekend. Mogelijk beschikte hij over kerkelijke documenten die wij niet meer kennen. Ongetwijfeld kende Nagge – als geboren Twellenaar - het verhaal van de kerkmoord uit mondelinge overlevering. Wellicht gebeurde dat via zijn vader die hem van 1601 tot 1638

De dorpskerk in Twello

voorging als predikant van Twello en die mensen moet hebben gekend wier vader of grootvader getuige was geweest van de dorpstragedie.

DADERS

Het valt op dat de Geldersen hebben achterhaald wie de moordbranders zijn geweest. In het Hertogelijk archief in Arn-

hem ligt een lijst met de namen van negen Deventernaren waar boven staat: "Dese knechte hebben die kerck tot Tweell helpen barnen". De moordbende bestond uit Mostert van Veloe, de leider van de groep; Derick ther Voerde, een gemeensman uit de Papenstraat die werd aangemerkt als "de principail ainhever" ofwel de voornaamste aanstichter; Wilhelm Koppall;

een zekere Schram, zoon van een lakenstofbereider; een zekere Wibbelt die als “konde” of gids de weg had geweest; Jan van Steenfoirt; Jan Kaerlle, die mogelijk de soldaat in de bende was; Thonis Schroir en tot slot Goesken van Twelle, die wellicht afkomstig was uit Twello en woonde in Deventer. De namenlijst duidt op een begin van een Gelderse strafvervolgning. Maar of de genoemde daders zich ooit in rechte hebben moeten verantwoorden is vooralsnog niet bekend.

SCHADE

De brandstichting leidde volgens de voormalige Rijksdienst Monumentenzorg niet tot een algehele verwoesting van de dorpskerk. Blijkens een bouwhistorisch onderzoek uit 1984 zou het meeste muurwerk gespaard zijn gebleven. Daardoor zou het (grootste) deel van de toren, het schip en het koor met sacristie thans nog dateren van vóór 1522. Wel zouden bij de brand de kap en gewelven van het schip en het koor verloren zijn gegaan. Hetzelfde zou gelden voor het (houten) binnenwerk van de toren met de spits. Al deze delen zijn na de brand opnieuw gebouwd. Dat correspondeert met de ontdekking in april 1984 van een muurschildering op de torenwand van het schip: die was blijkens het geschilderde jaartal in 1542 - na het stellen van de kap en de bouw der gewelven - aangebracht.

VERKOOP

Verondersteld is voorts dat de derde (korte) geleding van de kerktoeren omstreeks 1550 is gebouwd, samen met de torenspits. Dat komt overeen met een aantekening

van dominee Nagge in het genoemde Kerckeboeck. Die leert dat nog in 1551 één morgen lants moest worden verkocht “tot optimmeringhe van de Toorn”. Mogelijk was er geen geld meer voor een volledige derde torengleding. De toegebrachte schade was namelijk zo groot dat het kerkbestuur moest besluiten alle kerkgoederen te verkopen ter reparatie van het verbrande kerkgebouw. Vandaar dat dominee Nagge in 1654 in zijn Kerckeboeck noteerde: “Aldus in onse Kercke een lange tijd sonder enige goederen ofte renten gebleven, tot die Reductie der stadt Deventer, die geschiet is int jaar 1591”. Hertog Karel droeg in 1524 op geheel eigen wijze nog een steentje bij in de herstelkosten. Hij liet alle Twellose bezittingen van Johan van Twickel uit Deventer verbeurd verklaren en droeg zijn veldheer Berend van Hackfort op uit de opbrengst 25 goudgulden te besteden aan de herbouw van de kerk van Twello.

SLOT

Uiteindelijk heeft het allemaal niets geholpen. In 1528 stelde Overijssel zich onder het landsheerlijk gezag van keizer Karel V. In 1543 verloor Gelderland zijn zelfstandigheid aan dezelfde Europese vorst.

Bronnen

Matrijs, Het hertogdom Gelre; Hertogelijk archief Gelderland;

Kroniek van Johannus van Lochem 1520-1525;

W. Nagge, Historie van Overijssel;

Kerkarchief N.H. kerk Twello;

Publicaties van de auteur in Deventer Dagblad 21 oktober 1978, Deventer Dagblad 3 april 1984 en Kroniek 6-2;

D. Lekkerkerker, Kroniek 10-3.

VERHAAL VAN GELDERLAND

Verhaal van Gelderland: vier prachtig geïllustreerde boeken over de geschiedenis van Gelderland

Voor het eerst is de Gelderse geschiedenis beschreven in een compleet overzichtswerk: op 10 november verscheen het Verhaal van Gelderland. De nieuwe vierdelige boekenreeks werd gepresenteerd in het Huis der Provincie. Dolly Verhoeven, hoogleraar Gelderse Geschiedenis en hoofdredacteur, reikte het eerste exemplaar uit aan Commissaris van de Koning John Berends. De vier boeken vormen samen een compleet en rijk geïllustreerd overzicht van de geschiedenis van Gelderland.

EEN RIJK GEÏLLUSTREERD OVERZICHTSWERK

Het Verhaal van Gelderland beschrijft in vier boeken het verloop van de Gelderse geschiedenis. Elk deel is ruim voorzien van illustraties en kaarten. De boeken behandelen de grote lijnen van de Gelderse geschiedenis van prehistorie tot 2020, maar gaan ook in op de vele regionale verschillen en lokale eigenaardigheden.

Commissaris van de Koning, John Berends, nam het eerste exemplaar in ontvangst. Daarbij gaf hij aan trots te zijn op dit werk: "Het is toch wel heel bijzonder dat we als provincie zo'n mooi overzichtswerk hebben over de geschiedenis."

DESKUNDIGHEID UIT DE HELE PROVINCIE

Ruim dertig auteurs en redactieleden

werkten de afgelopen drie jaar aan de vier boeken, allen kenners van de betreffende periode en de Gelderse geschiedenis. Zij kwamen regelmatig bijeen om hun bevindingen rondom thema's als landschap, religie, economie en de relatie tussen Gelderland en de rest van de wereld met elkaar te bespreken. De auteurs werden daarbij ondersteund door het volledige Gelderse erfgoedveld.

"Samenwerking met de achterban stond vanaf het begin hoog in ons vaandel", vertelt Dolly Verhoeven. "In januari 2019 ondertekenden ruim 100 musea en historische verenigingen een convenant waarin ze beloofden te helpen met het leveren van informatie en beeldmateriaal. Die belofte hebben ze gehouden! Niet alleen ontvingen we talrijke tips en verhalen, ook hebben veel partners gratis of tegen een zeer gereduceerde vergoeding beeldmateriaal geleverd."

Een provincie gekenmerkt door verschillen. De provincie Gelderland wordt gekenmerkt door regionale verschillen, die vaak hun oorsprong vinden in de ligging en het landschap van de diverse regio's. Juist deze verschillen maken de provincie uniek. "Het hertogdom Gelre bestond al uit 4 kwartieren. Dit is tot de dag van vandaag in Gelderland terug te zien en te ervaren. In landschap, cultuur en mentaliteit. Dit maakt Gelderland bijzonder en uniek in Nederland. En dat maakt dit overzicht van de Gelderse geschiedenis juist ook zo be-

langrijk.”, aldus Peter Drenth, gedeputeerde van Cultuur en Erfgoed.

De geschiedenis van de provincie is nu opgeschreven, maar het verhaal van Gelderland wordt al door de hele provincie verteld. De diversiteit van de Gelderse musea is groot. Van Tweede Wereldoorlog tot natuur, van prehistorie tot moderne kunst, over vrijwel elk onderwerp is een museumbezoek mogelijk. Het verhaal van Gelderland wordt verteld op al deze plekken. Erfgoed Gelderland onderzoekt samen met de Gelderse erfgoedorganisaties hoe zij dit verhaal gezamenlijk kunnen presenteren. Er wordt in kaart gebracht welk stukje van de geschiedenis waar wordt verteld. Dat biedt vervolgens nieuwe inzichten en mogelijkheden op het gebied van samenwerking.

VIER DELEN

Verhaal van Gelderland bestaat uit vier delen. Deel 1, getiteld Gelderland voor het Gelderland werd, beschrijft de periode van prehistorie tot 1025. Deel 2, Gelderland als zelfstandig graafschap en herzogdom, gaat over de geschiedenis van 1025 tot 1543, deel 3, Gelderland als Nederlands gewest, over de periode 1543 tot 1795 en deel 4, Gelderland in het Koninkrijk der Nederlanden, over 1795 tot 2020. De boeken zijn als set en los verkrijgbaar.

HET VERHAAL VAN GELDERLAND

is tot stand gekomen in opdracht van en gefinancierd door provincie Gelderland. De uitgave verscheen op 10 november bij Boom uitgevers Amsterdam. De boeken zijn als set (in cassette) en per stuk te bestellen bij de lokale (online) boekhandelen op boomgeschiedenis.nl

GELDERLAND VOOR HET GELDERLAND WERD

Door Dolly Verhoeven

In Kroniek 2022-03 is vermeld dat er een boek verschijnt, 'Het verhaal van Gelderland'. We hebben van de redactie korte teksten ontvangen om op te nemen in Kroniek.

Onderstaand de tekst over boek 1.

Waar begint het geschiedenisverhaal van een provincie? Bij het ontstaan van een afgebakend gebied met die naam? Of eerder, bij de eerste bewoners van de regio?

Of misschien nog veel verder terug, bij de vorming van het landschap? Voor het Verhaal van Gelderland is gekozen voor dat laatste. Het eerste boek start zo'n 1,8 miljoen jaar geleden, nadat Gelderland veranderd was van een subtropische zee in een landgebied, en het loopt door tot ongeveer het jaar 1025. Daarmee bestrijkt het van de vier boeken in deze serie verreweg de langste periode. In dit tijdsgewricht was van Gelre of Gelderland nog

geen sprake. Toch werd hier al een basis gelegd voor het leven in latere tijden.

De eerste drie hoofdstukken in het boek gaan over de prehistorie, een tijdvak waarvan geen geschreven bronnen bestaan. Kennis over de natuurlijke omstandigheden en het menselijk leven in deze millennia is afkomstig uit andere informatiebronnen, waaronder bodemprofielen, fossiele resten van dieren en planten, aangetroffen werktuigen en opgegraven nederzettingssporen. Het klimaat speelde in het begin van dit tijdvak een hoofdrol, met een opeenvolging van barre ijs tijden en warmere fasen. In de voorlaatste ijs tijd legde een dikke massa voortschuivend landijs de basis voor het karakteristieke Gelderse landschap met zijn stuwwallen en rivierdalen. Pas veel later, toen het klimaat wat aangenameer was, vestigden groepjes mensen zich permanent in onze

streken. Zij leefden van visvangst, jacht en het verzamelen van plantaardig voedsel. Op verschillende plekken in de provincie zijn daarvan sporen aangetroffen. Veel meer sporen zijn er vanaf de tijd dat mensen zich met landbouw gingen bezighouden. Toen begonnen zij ook het landschap naar hun hand te zetten. Niet alleen door akkers vrij te maken, maar ook door rustplaatsen te bouwen voor hun doden, zoals in de vorm van grafheuvels. In graven aangetroffen voorwerpen en menselijke overblijfselen bieden enig zicht op de leefwijze van de toenmalige bewoners, bijvoorbeeld over sociale verschillen en over de omgang met het bovennatuurlijke.

In de prehistorie tekenden zich al duidelijk verschillen af tussen de bewoning op de laaggelegen kleigronden van het Rivierengebied en op de hoger gelegen zandgron-

De grafheuvels van de Echoput in Apeldoorn werden in de ijzertijd aangelegd in een open heidelandschap, waarschijnlijk met lokaal gestoken heideplaggen.
Foto: Mikko Kriek

De limesweg is vooralsnog maar op twee plekken in Gelderland teruggevonden. Een ervan, de Grote Molenstraat, is bekroond met een fraaie visualisatie. Foto: Hans Wijninga

den van de Veluwe en de Achterhoek. Die verschillen werden zo mogelijk nog groter in de Romeinse tijd, die hier begon in 19 v.Chr. met de komst van legioenen naar Nijmegen. Het vierde, vijfde en zesde hoofdstuk beschrijven de ontwikkelingen in de Romeinse tijd, tussen pakweg de eerste en de vijfde eeuw. Onze kennis over dit tijdvak is gebaseerd op een combinatie van archeologisch onderzoek en (Romeinse) schriftelijke bronnen en inscripties. Duidelijk is dat Nijmegen destijds het centrum was van de Romeinse aanwezigheid in de regio. Maar ook elders in het Rivierengebied was de Romeinse invloed voelbaar, zoals via de bouw van Romeinse tempels, huizen, villa's, soms met een eigen badhuis en boerderijen; via de introductie van nieuwe gewassen, nieuwe goden en nieuwe gewoonten, en via het rekruteren van jongemannen voor het Romeinse leger.

Mannen uit deze streken zwermde met

de Romeinse legers uit over Europa, terwijl omgekeerd soldaten van elders zich in het Gelders rivierengebied bleken te vestigen. Intussen veranderde het leven ten noorden van de Rijn – de grensrivier van het Romeinse Rijk – in veel mindere mate. De limes was geen hermetisch gesloten grens, maar wel een duidelijke culturele barrière. Vanaf de derde eeuw nam de Romeinse invloed in het Gelderse gebied in fasen af. Ergens in de vijfde eeuw gingen Frankische stammen hier het leven domineren en daarmee beginnen de vroege middeleeuwen. De twee laatste hoofdstukken in het boek hebben betrekking op die periode. Tot halverwege de achtste eeuw was het de Merovingische dynastie die de nieuwe heersers leverde.

Na die tijd ging de macht, en het belangrijkste grondbezit, over in handen van hun opvolgers: eerst de Karolingen en daarna de Ottonen. Voor informatie over het plattelandsleven in de Merovingische tijd

zijn grafvondsten een onmisbare bron. Ze bieden zicht op religieuze gebruiken, op sociale verschillen, maar ook op gebruiks- goederen en hun herkomst. Zo blijkt dat het Gelderse gebied al in de vroege middeleeuwen via handelsrelaties verbonden was met verafgelegen regio's. Vanaf de Karolingische tijd is er steeds meer schriftelijke informatie beschikbaar, onder meer in de vorm van oorkonden. Deze verwijzen naar een omvangrijke herinrichting van het landschap en naar de opkomst van een hiërarchische, met de grond verbonden samenlevingsinrichting. Rondreizende missionarissen, gesteund door de opeenvolgende machthebbers, brachten het Gelderse gebied in aanraking met de christelijke religie; een verandering met grote gevolgen. Het was ook de periode van de eerste grootschalige industrie: de ijzerwinning met haar enorme impact op het Veluwe landschap.

Gelderland voor het Gelderland vertelt een doorlopend verhaal vanaf de vorming van het landschap tot de komst van de

eerste graven van Gelre. De wetenschappelijke kennis over deze omvangrijke periode is voortdurend in beweging. Nieuwe archeologische vondsten en de toepassing van nieuwe onderzoekstechnieken, waaronder isotopenonderzoek, dna-analyse en het gebruik van hoogtebeelden, helpen om een steeds scherper beeld te krijgen van dit verre verleden.

De auteurs van het Verhaal van Gelderland hebben in hun tekst zo veel mogelijk de laatste stand van het wetenschappelijk onderzoek meegenomen. Die kennis hebben ze gecombineerd met de kernvragen die aan het begin zijn geformuleerd voor alle vier de boeken van het Verhaal van Gelderland: vragen naar de betekenis van het landschap in de geschiedenis, naar de manier waarop mensen hier samengeleefd hebben, naar de verschillen tussen sub regio's en naar de inbedding in een groter geografisch kader. Daarmee laten ze tevens zien welke ontwikkelingen kenmerkend waren voor het gebied dat later Gelderland zou worden.

In 2010 trof de werkgroep Archeologie Bergh tussen oppervlaktevondsten op een akker deze bijzondere fibula aan. Het gaat om een Karolingische heiligenfibula in cloisonné-techniek. De glaspasta in het koper is bijzonder goed bewaard gebleven. Bron: Heemkundekring Bergh (Hans Roem) (Een fibula is een historisch gebruiks- en siervoorwerp, dat dienst deed als sluitspeld voor kledingstukken. Het voorwerp, meestal van metaal, bezit daartoe een tweedelig sluitmechanisme in de vorm van een pen en een gaatje of beugel. De fibula kan gezien worden als de voorloper van de knoop en de ritssluiting.)

OP ARME MENSEN MAG JE JAGEN

Evelien Marskamp

Armenjager; de term suggereert dat je zo arm kon zijn dat er op je gejaagd mocht worden.

En als je eind 17de eeuw uit Voorst was gejaagd stond in de volgende plaats de volgende armenjager klaar om je te sommeren door te lopen en niet in het dorp te blijven hangen.

In de Gouden Eeuw kende men in Amsterdam de armenjager, dat was iemand die met honden en gewapende lieden klopjachten op bedelaars organiseerde, soms met het doel galeislaven te bemachtigen. In Kroniek 40-1 beschrijft Bernard van 't Erve de armenjagers van Voorst.

Maar wie zwierven er dan allemaal rond en waren zo ongewenst dat ze weggejaagd moesten worden?

Landlopers, bedelaars, vagebonden, rovers, dieven en brandstichters. Vreemde huursoldaten, die na opheffing van hun leger geen middelen van bestaan meer hadden, en enkele krankzinnigen. Onder de bevolking bestond een grote angst voor mensen met aanvallen van razernij; er was een grens aan de verdraagzaamheid.

Assueer Joachim van Lintelo, deze gevaarlijk gestoorde man heeft zelfs zitting gehad in de Zutphense ridderschap, puur om zijn adellijke afkomst. Na excessen en klachten van de burgerij werd hij op 22 jarige leeftijd op last van de magistraat opgesloten op een kamer in Huis De Mar-

sch onder toezicht van 2 stadsboden. Zijn toestand bleef slecht, hij moest in 1678 op het huis blijven en er mocht daar geen geweer aanwezig zijn.

Armlastige krankzinnigen verlieten het ouderlijk huis, gedwongen door de familie, om verder van plaats tot plaats te zwerven, levend van wat ze hier en daar opscharrelden of toegeworpen kregen. Zij die leden aan een achtervolgingswaan bleven reizen op zoek naar een veilige plek. Vaak werden krankzinnigen geplaatst in liefdadigheidsinstellingen, maar al te vaak moesten ze maar zien zichzelf te redden, net als de andere verschoppelingen.

De aanstelling van armenjagers vindt zijn oorzaak in het toenemen van bedelarij en landloperij aan het einde van de 17de eeuw.

De kerk stond er dubbel in. De diaconie zorgde voor de armen, maar wilde er niet te veel. Men probeerde lui gedrag te bestrijden. De diaconie weigerde geld uit te geven aan bedelaars, landlopers en werkschuwe armen. De kerken klaagden over de grote overlast die zij en andere vreemdelingen veroorzaakten. Deze 'vreemde passanten', waren niet alleen wegens hun bedelarij ongewenst, ze zouden ook slechte gebruiken als godslastering en overmatig drinken laten zien.

Men organiseerde soms een bedeljacht, jagen op zwervers dus. Er was een zeker

overleg tussen de plaatsen onderling want in 1750 werd in de hele Graafschap een bedeljacht gehouden deze duurde twee dagen en twee nachten. En van 1763 tot en met 1767 werd elk jaar een generale bedeljacht in deze hele provincie gehouden.

Zo werden onderstaande personen opgepakt en zij verschenen voor de drost van het Scholtambt Voorst;

Men pakte in 1738 Johannes Rosscher op, een slotenmaker uit Brandenburg met zijn 11 jarige zoon. Zij hadden onderweg aan boeren een stuk brood gevraagd, zij werden verbannen en mochten niet meer in deze provincie komen.

In september 1732 werd Johanna Bisschop opgepakt, ongeveer 40 jaar oud en al twintig jaar weduwe van Henric Bisschop die bij haar 14 kinderen zou hebben verwekt, zei ze.

Ze heeft verbleven in Engeland, Schotland,

Frankrijk en Duitsland en nu woonde ze gehuurd in Zwolle in een herberg. In augustus was ze de stad uit gegaan en kwam in een wei bij Hattem de armenjager tegen die haar verzocht met hem "zijn vleesche-lijke wil te doen". Dat wilde ze niet waarop hij dreigde haar te vermoorden en met een degen stak hij haar acht keer en smeed haar in het water. Ze overleefde het en vervolgens ging ze naar Deventer en nu was ze in Voorst. Ze was aangehouden omdat ze bedelde en een rijglijf en lappen had gestolen. Allerlei getuigen verklaren dat dit vrouwmens gebedeld heeft, als men haar weigerde iets te geven dan sprak ze; "God wil u het brood ook weigeren." Haar verweer was dat ze een stuk oud linnen heeft gevraagd voor haar wonden en dat de andere spullen haar gegeven zijn. Maar de uitspraak op 15 okt 1732 werd: Haar geselen, brandmerken en verbannen.

Gezicht op de achterzijde van het bedelaarsgesticht 'De Ommerschans'. Het is in 1819 opgericht als onvrije kolonie voor bedelaars, landlopers en onwilligen.

Door een verslechterde economische situatie in het midden van de 18e eeuw nam de armoede in Nederland toe. Er waren drie groepen armen te onderscheiden. In de eerste plaats waren er armen die wegens hoge ouderdom of invaliditeit niet konden werken. Dan was er een groep armen die wel wilde werken, maar die geen werk vond of met hun werk te weinig verdiende om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Tenslotte was er de groep die niet wilde werken: bedelaars, zwervers, paupers.

Belangrijke factoren van grote armoede waren de stijgende prijzen en de vrij hoge belastingen. De belangrijkste reden om de armoede aan te pakken in 1750 was de angst voor sociale onrust; meer armoede leidde tot stijgende criminaliteit.

In 1859 werd bedelarij nog bestraft met 14 dagen gevangenisstraf en zwierf je ook buiten de stad dan kreeg je er voor landloperij nog 6 weken extra bij, daarna werd je overgebracht naar het bedelaarsgesticht Ommerschans. De politieorganisatie in Nederland werd rond 1810 georganiseerd naar Frans model, er kwamen veldwachters die meer taken hadden dan op armen te jagen.

Bronvermelding;

Gelders Archief 0124 Hof van Gelre en Zutphen landdrost Veluwe Scholtambt Voorst inventarisnummers 4592 en 4598

Bijdragen en mededelingen Gelre jaargangen, 1901, 1909, 1917

J. C. ten Dam e.a., Honderd jaren armenwet 1854-1954; maatschappelijke zorg in historisch perspectief, Alphen aan de Rijn, 1955

Delpher: Nederlandsch jaarboek, Amsterdam, 1750 (Google Books)

J. Gimberg, Het armenwezen te Zutphen, Zutphen, 1914

L. Lensen., Heitling, W.H. In alles des stads beste doen; acht eeuwen politie in Zutphen, Zutphen, 1986

J. Vijselaar, Krankzinnigen gesticht. Psychiatrische inrichtingen in Nederland 1880 – 1910, Haarlem, 1986

Adel in opspraak; De Westerholts van Hackfort in de achttiende eeuw-Bert Koene 2014

NOOT VAN DE REDACTIE:

Wilt u meer lezen en weten over hoe de overheid met de in dit artikel bedoelde doelgroep omging, lees dan in Kroniek 2020 nummer 4 het artikel van Milly Westerhuis over 'De Ommerschans'.

En er is een boek geschreven door Susanna Jansen, 'Het pauperparadijs', dat handelt over deze materie. In 1818 waren in Veenhuizen in Drenthe in Veenhuizen de koloniën van weldadigheid opgericht. Het is nu een museum dat u kunt bezoeken.

Boekhandel Oonk

Stationsstraat 4 Twello

T: 0571-27 15 09

E: info@evennaaroonk.nl

PATRIOTTEN ROND DE LATHMER

Geschreven door wijlen Wim Tempelman

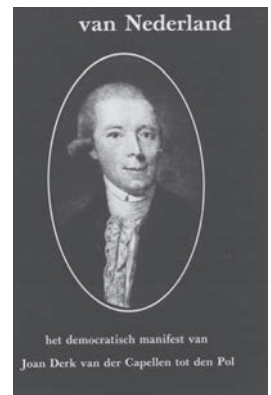
In de nacht van 6 op 7 augustus 1788 schoten veel inwoners van Gorssel verschrikt rechtop in hun bed. Ze werden uit Morpheus armen gerukt door geknetter van explosies en luide knallen, komend van de Gorsselse hei. Daar bevond zich al twee jaar op een afstand van “geen honderd schreden van de ordinaire rijdweg van Deventer naar Zutphen”, ter hoogte van de voormalige stopplaats van de postwagen, het grafmonument van Joan Derk van der Capellen tot den Pol en zijn vrouw. Hij had in een eerdere fase van zijn leven kenbaar gemaakt niet in een kerk begraven te willen worden. De vernieling van dit veldgraf was het werk van vurige Oranjeklanten uit Zutphen. De daders waren bekend maar werden niet vervolgd. Tekennend voor de geest des tijds. De Prinsgezinden voerden immers de boventoon en veel patriotten waren uitgeweken naar Frankrijk. Joan Derk van der Capellen tot den Pol was patriot. En een echte!

Hij werd in 1741 geboren te Tiel. Zijn vader was erg in hem teleurgesteld omdat hij door een zwakke gezondheid niet kon voldoen aan het verwachtingspatroon van pa. Hij bracht de eerste jeugd jaren door bij grootvader Dirk Reinier van Bassenn die zich door zijn afwijkende opvattingen al buiten de elitaire kringen van Arnhem meende gesteld. Misschien legde hij hier wel de basis voor het latere democratisch gedachtengoed van Joan Derk. In 1752 werd hij ingeschreven op de Latijns school in Den Bosch waar hij zich tot een voortreffelijke leerling ontwikkelde. Echter ook hier bleven de zo vurig door zijn vader verlangde kwaliteiten achterwege. Joan Derk was een denker, geen strijder maar wel strijdvaardig. Bleef aristocraat. Tijdens zijn studie in Utrecht volgde hij colleges van vermaarde hoogleraren als Ch. H. Trotz en P. Wesseling, verkreeg een levenslang durende vriendschap met Gerhard Dumbar, de latere “ordinair” secretaris van de stad Deventer en vond een overtuigend

De begraafplaats van Johan Derk van der Capellen gaat de lucht in. - Reinier Vinkles-

Johan Derk van der Capellen

adept voor zijn democratische ideeën in zijn (achter)neef Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch. Gelijkgestemde politieke opvattingen vormden de basis voor hun vriendschap. Als zijn “pièce de resistance”, -maar dat werd echter pas honderd jaar later duidelijk- verscheen op 3 september 1781 het vermaarde pamflet “Aan het volk van Nederland”. Het geschrift, behelzende een felle aanklacht tegen stadhouder Willem V en zijn voor-gangers, maakte een verpletterende indruk en veroorzaakte beroering in alle lagen van de bevolking. Joan Derk was hier zijn tijd ver vooruit en bracht letterlijk met dit geschrift de politiek naar de mensen! ! Door de betekenis en visie van dit manifest namen de historici Jan Romein en Annie Romein-Verschoor Joan Derk van der Capellen op in hun standaardwerk de ‘Erflaters van onze beschaving’. Daar prijkt hij nu, als tribuun der burgerij, op gelijk niveau met grootheden als Erasmus, Van Oldenbarnevelt, De Wit, Van Hogendorp, Bilderdijk en Kuypers. Een eclatant gezelschap!

Overigens: nog in 1992 liet Pim Fortuyn zich inspireren door de democratische denkbeelden van Joan Derk. Toen verscheen van Fortuyns hand een boekwerkje, eveneens onder de titel “Aan het volk van Nederland”, waarin Pim op zijn beurt afrekende met de politieke elite van zijn tijd. Tijdens de studietijd van de Van der Capellen-jongens traden verschillen aan de dag. Johan Derk ontving, wegens een moeilijke verhouding met zijn vader, een zeer beperkte studietoelage terwijl Robert Jasper op dit gebied geen veer hoefde te laten. Hij was een bemiddeld

student en kon zich privé-colleges van hoogleraren permitteren. Ook de omgang met andere gefortuneerde studenten en families gingen hem vlot af. Joan Derk had wat meer moeite met deze soirees en de daar aanwezige huwbare dochters. De (achter)neven brachten veel tijd samen door in harmonie van opvattingen en visies. Beiden maakten zich grote zorgen over de Oranje-stuurlieden en koers van het schip van staat. Duidelijker wellicht: ze moesten niets hebben van de Oranjes! Congruerend met hun adellijke afstamming gold dat niet voor de Oranje-familie als zodanig maar wel voor hun bestuurlijke kwaliteiten. De Van der Capellens kwamen tot de overtuiging dat “het volk niet bestemd was voor de glorie van de regeerders maar dat de regeerders er waren (en behoorden te zijn) voor de rechten van het volk”. En ze constateerden daarnaast dat “de wil van het volk het hoogste recht was voor de regeerders”. Een als recalcitrant overkomende zienswijze die de Oranjes in Den Haag deed gruwen. Zou van deze generatie Van der Capellens Joan Derk, als partij-ideoloog aangemerkt kunnen worden, Robert Jasper ontpoppte

Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch

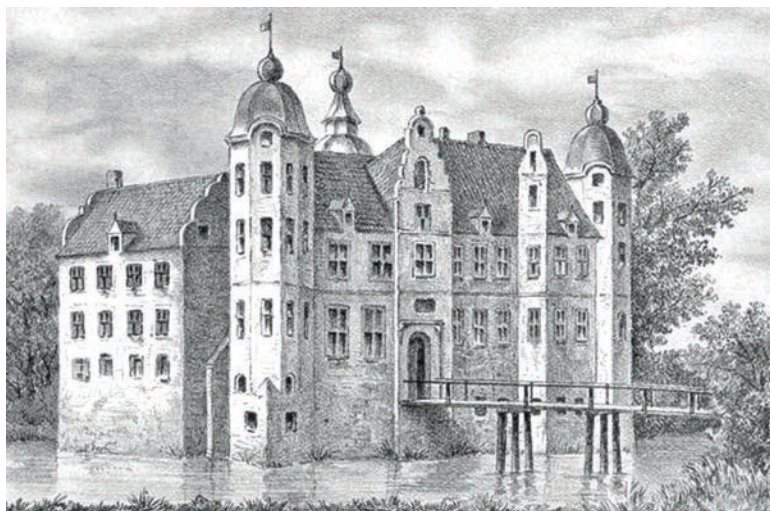

zich daarentegen als de (geboren) leider. Hij was uit ander hout gesneden. Geen van beide neven sloot de studie af met een promotie. Robert Jasper trad in krijgsdienst. Van huis uit had hij een dermate goed gevulde beurs meegekregen dat hij in 1767 voor f 13.000 gulden een compagnie dragonders kon overnemen. Maar al in 1769 nam hij ontslag. Daarmee toonde onze Van der Capellen zich een baron met vooruitziende blik! Hij had namelijk kennis gekregen aan Sara Jacoba van den Velde. Een Utrechts weesmeisje, niet van adel maar wel een zeer bemiddelde erfdochter. Wat oneerbiedig uitgedrukt: hij zag zijn kans schoon! Zijn huwelijksaanzoek werd echter gedwarsboomd door twee mededingers (krachtig ondersteund door beider families) en enkele dwarsliggende voogden; ook al niet gespeend van enig eigen belang. Maar de baron Van der Capellen tot den Marsch kreeg de wind in de zeilen en het ja-woord van zijn beminde zodat hij op 18 juni 1769 in Utrecht met Sara Jacoba in het huwelijksbootje stapte.

Dat bootje had voor menigeen overigens de grandeur van een luxe cruiseschip! Als heer van landgoed Den Marsch (na bij Zutphen) was hij in 1771 op deze titel opgenomen in de ridderschap van het kwartier Zutphen en werd tevens lid van de Staten van Gelderland. Hoewel hij de landgoednaam De Marsch toevoegde aan die van Van der Capellen, heeft hij er nooit gewoond.

VOORSTER TIJDVAK

Op 13 september 1770 kocht Robert Jasper De Lathmer. Na verkoop van de verkregen bezittingen van zijn schoonvader à raison van f 165.284,29 (!) was een kasteel kopen een fluitje van een cent! Nog afgezien van de nalatenschap van f 300.000,- van de grootmoeder van Sara Jacoba die als weduwe overleed. Op enig moment kon hij zich eigenaar van drie kastelen noemen: De Marsch, De Lathmer en de Engelenburg. Uit zijn echtverbintenis met Sara Jacoba sproten vier zoons en zes dochters. Op een "bijbelblad" staat in het kort de ge-

Kasteel De Marsch;
C.Pronk
-1730;
gelegen in
De Hoven bij
Zutphen

Sara Jacba
van den
Velde-Antonie
Caldenbach.
Stedelijk
Museum
Zutphen

schiedenis van het gezin te lezen. Daarin vermeldde Robert Jasper onder meer:

1772

Sondag 's avonds ten tien uren
Den 17 Maj.

Is mijn allerliefste Huisvrouw op den Huize Lathmer, zeer voorspoedig verlost van eene welgeschaape Dogter: De Here neme dit Kind in zijne Hoede en doe het opwassen te Zijner Eere. Den 24/Sondag/ daar aan volgende is dit Kind door mij in persoon ten Doop gehouden in de kerk te Wilp en zijn aan het zelve mijn vrouws vaders en moeders naamen gegeven Petronella, Helena, Christina.

Na de geboorte van drie kinderen te Zutphen wordt vervolgens vermeld:

1777

Den 12 December

Op den Huize Lathmer

Is gebooren een Dogter. Door mijn moeder (binnens Huis) ten doop geheven en bekomen de naamen van Frederica Anna Luthera zijnde mijn vader en moeders als-

ook mijne overleden susters de vrouw van Haersolte's namen. Dit Kind is tot onze groote droefheid in October daaraan 1778 overleden en tot Zutphen in het graf des cancelaars Capelle begraven.

Drie jaar later heeft op het Wilpse onderkomen opnieuw een blijde gebeurtenis plaats:

1780

Den 3 junij des nademiddags ten vijf uren. Op den Huize Lathmer Is mijn Huisvrouw verlost van een welgeschapen Zoon die Zondag daaraan in de Kerk van Wilp is gedoopt met de naamen van mijn Vader Frederik, Robert, Evert, Gerlach, den ouden geslagt naam van Gerlach heb ik dit Kind, om niet geheel vergeten te worden, gegeven.

Rond 1781 was het gezin gehuisvest op de Engelenburg in Brummen. Van hieruit zette hij zijn werkzaamheden voor de Zutphense ridderschap voort. Zijn inzet voor een betere behandeling voor de boerenbevolking in het graafschap Zutphen, gecombineerd met zijn afwijkende opvattingen aangaande het landsbestuur en de handelwijze van de stadhouder, werden hem niet in dank afgenomen. Hij toonde zich voorstander van en medewerker aan de Amerikaanse vrijheidsoorlog en koos openlijk voor betere politiek verhoudingen met Frankrijk terwijl de Oranjes willens en wetens hun troeven bleven uitspelen op de Engelse tafel. Toen hij zich hard maakte voor de oprichting van burger-vrijkorpsen en er een controversie dreigde te ontstaan met "Den Haag", dat een gewapend optre-

den (inclusief bijkomende plunderingen) tegen Hattem en Elburg nodig achtte, overspeelde de toch af en toe populistisch acterende Robert Jasper zijn hand. De maat was vol!

Op 8 augustus 1788 werd hij bij verstek (hij had de bui al zien hangen en was uitgeweken naar de Zuidelijke Nederlanden) gevonnis door het Hof van Gelderland dat in vergelijking met andere gewesten, zeer streng oordeelde en vier personen ter dood veroordeelde. Drie burgerpatriotten met Robert Jasper als enige regent. Hij werd vervallen verklaard als lid van de ridderschap van Zutphen, uitgesloten van alle openbare ambten en zijn bezittingen werden in beslag genomen. Wanneer hij in handen van justitie viel zou hij met het zwaard worden gestraft. Als finale clausule in het vonnis een staaltje rechtgeaarde Hollandse krenterigheid: de proceskosten waren voor eigen rekening! Het proces werd in het Gelderse belangstellend gevolgd. Dat uitgerekend in die nacht voor het proces het Gorsselse grafmonument van zijn achterneef Johan Derk de lucht inging kan toch nauwelijks toeval zijn!

NIET ALS GOD IN FRANKRIJK

Vanuit de Zuidelijke Nederlanden trok Robert Jasper naar Frankrijk. Hij kreeg daar, hoewel vogelvrij verklaard en gedwongen zijn bezittingen te verkopen, een gepaste ontvangst en ondersteuning van Lodewijk XVI. Tussen 1791 en 1802 genoot hij geen inkomsten. Noodgedwongen trachtte hij in zijn onderhoud te voorzien door verkoop van geërfde bezittingen, huisraad en boeken. Het verkrijgen van nieuwe le-

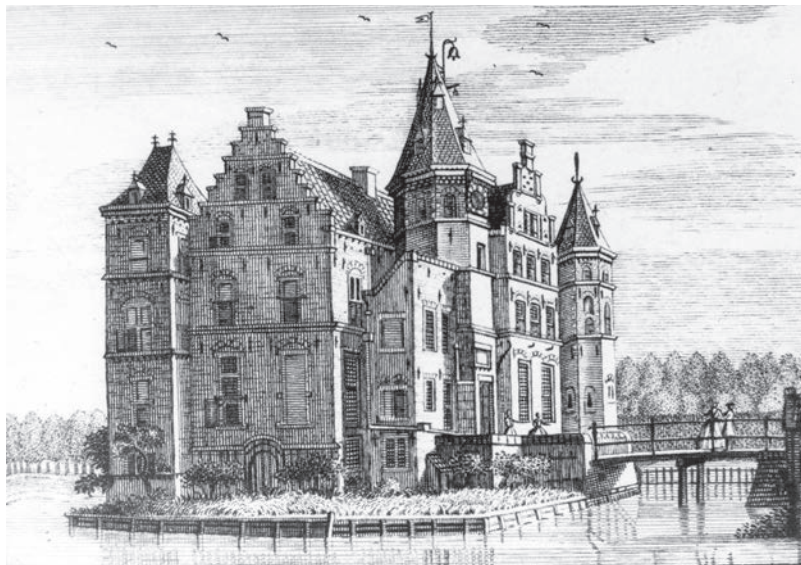
ningen en de aflossingen van oude werd tot een dagtaak. In 1802 werd hem in Frankrijk een jaargeld uitgekeerd. Niet voldoende voor zijn gewenste status en leefwijze en in 1807 bleek hij druk in de weer een hem door de Bataafse Republiek toegekende uitkering, onder de nieuwe regeringsvorm (Lodewijk Napoleon), gecontinueerd te krijgen. Toch ging het bergafwaarts. Twee jaar later sprak hij zelfs van “indringende schulden”. De Franse minister van Buitenlandse Zaken oefende druk op hem uit om de leiding te nemen bij de terugkeer van de patriotten. Dat zag hij niet (meer) zitten. Hij antwoordde de minister: “mijn lichamelijke vermogens en geestelijke toestand staan mij niet toe de bewijzen van bekwaamheid te leveren waartoe u me in staat acht. Jacques Baartmans voegt daar in zijn biografie aan toe: “Zijn gezondheid ging achteruit, zijn persoonlijk een huiselijk geluk was wankel, in plaats van de eerdere welstand kende het gezin constant geldnood. Van de trots en het idealisme van de vroegere Robert Jasper bleef weinig over”. In 1795 werd het vonnis, dat hem tot vluchten noopte, ongedaan gemaakt. Toch verbleef hij nog enige jaren in Frankrijk. Op 59-jarige leeftijd vestigde hij zich, berooid, zwaar reumatisch en aanmerkelijk minder strijdbaar, in Haarlem. Na enige jaren (de huur was te hoog!), verhuisde hij via Wageningen naar Deventer.

GEDONDER IN WILPSE DREVEN

Op 26 september 1770 kwam “overbuurman” Andries Schimmelpenninck van der Oye per koets terug van een bezoekje aan Twello. Gewoongetrouwd reed hij dan

over paden en lanen van landgoed De Lathmer huiswaarts. Ditmaal echter zag hij zijn doorgang vanaf de Molenallee, ter hoogte van de Leeuwenbarg, versperd. Van der Capellen had kort na het verkrijgen van zijn Wilpse bezitting (veel gefrequenteerde) doorgangen over zijn landgoed op een tweetal plaatsen middels een slagboom laten afsluiten. Schimmelpenninck van der Oye, op dat moment de hoogste Gelderse bestuurder pikte dit (uiteraard) niet, stuurde zijn koetsier via de omweg over Wilp naar huis en wandelde zelf doodgeмоedereerd over de Lathmerlanen Polwaarts. Voor de Gelderse drost “business as usual” maar voor de nieuwe Lathmerbewoner niet vrij van arrogantie. Tot twee maal toe verzocht Schimmelpenninck van der Oye zijn buurman de barrières te verwijderen maar deze verwaardigde zich niet eens tot antwoorden. De Gelders topregent kon dit niet over zijn kant laten gaan, vatte de koe bij de horens

en diende, waarschijnlijk hevig gepikeerd, al elf dagen later een aanklacht in bij het Hof van Gelre wegens “spolie, turbel en indragt in zijn rust”. Anders geformuleerd: hij voelde zich aangetast in zijn rechten en eiste een vrije en onbelemmerde doorgang. De slagbomen dienden te verdwijnen! Voor minder ingewijden niks meer of minder dan een kwestie over recht van overpad. Beter ingevoerd in de aristocratische mores voelden wel waar de schoen wrong. Hier waren eer, status, aanzien en macht van twee van de rijkste Gelderse edelen in het geding. Of was er ook nog sprake van een oude rekening? Al in 1764 en 1767 verzocht Robert Jasper om toelating tot de ridderschap van Veluwe. Beide keren werd zijn verzoek afgewezen omdat hij niet voldoende kon bewijzen dat zijn voorouders voor 1500 ook riddermatig zouden zijn geweest. Op die momenten van afwijzing was Andries Schimmelpenninck van der Oye president

De Lathmer in 1744, ets naar Jan de Beijer

van de Veluwse ridderschap. Uiteraard kon hij niet in zijn eentje verantwoordelijk geacht worden voor de oneervolle behandeling van Robert Jasper maar die zal toch geen bijdrage geleverd hebben aan goed “noaberschap”. Kortom, Schimmelpenninck van der Oye nam de handschoen op die zijn overbuur hem had toegeworpen. Ongetwijfeld zal hij de parallellie van deze affaire hebben ingezien. Zoals hij immers in zijn jeugd rebelleerde tegen de overheersing van zijn grote voorganger Lubbert Adolf Torck van Roosendaal zag Schimmelpenninck van der Oye zich nu zelf geplaatst tegenover de recalcitrante verzetsdrang van de jeugdige Robert Jasper. Hoe dan ook: het juridische spel was op de wagen. En het werd – geheel in overeenstemming met de adellijke status van de participanten – correct en gedegen gespeeld. Maar al na vijf maanden eindigde het eerste bedrijf. De Heer van der Capellen tot den Marsch gaf opdracht de slagboom op de uitrit nabij de Molenallee, ter hoogte van de Leeuwenbarg, te ver-

wijderen. En passant betaalde hij aan het Hof van Gelre de boete van twaalf gulden, hem opgelegd omdat hij een juridisch bepaalde tijdslimiet voor een geëiste beantwoording had overschreden. Daarmee leek de kous af.

Maar niets was minder waar. Had Robert Jasper dan toch nog voldoende juridische scholing ondergaan tijdens zijn Utrechtse studietijd?

Voor het tweede bedrijf nam hij ditmaal zelf de regie in handen. Hij kreeg toestemming van de Staten van Gelderland tegen Schimmelpenninck van der Oye te mogen procederen voor het landgerecht in Voorst vanwege – en nu op zijn beurt- “spolie, turbel en indragt in zijn rust”. De formulering van de aanklacht was meer provocerend dan origineel! En bovendien: een opmerkelijk verzoek. De adel bracht immers gewoontegetrouw haar juridische geschillen voor het hoogste gerecht: het Hof van Gelre. Een landgerecht – een lagere rechtbank – behartigde ook de rechtspraak van het gewone volk. Reden dat Schimmelpenninck van der Oye zich denigrerend uitliet over zijn tegenstrever door op te merken dat hij zijn bezittingen niet als feodaal (beheerst door adel) maar als allodiaal (erfgoed vrij van leenrecht) beschouwde. Robert Jasper had nog een punt. Doorgaans was Schimmelpenninck van der Oye in eigen persoon president van het landgerecht maar als gedaagde diende hij ditmaal die functie neer te leggen. Bovendien garandeerde een zitting van het landgerecht regionaal meer commotie dan een zitting in het verre Arnhem. De machtige bewoner van de Pol, de primus inter pares van bestuurlijk Gelderland, werd gespreksstof in hoe-

ve, pleisterplaats en herberg! Robert Jasper beïnvloedde daarmee de controverse tussen een ontluikend patriottisch gedachtengoed en prinsgezinde overtuiging. Het geschil groeide uit van wagenspel tot bijna-drama. Getuigen werden opgeroepen en bewijsmateriaal verzameld. Robert Jasper gaf zelfs landmeter Roelof Arentzen opdracht een kaart te tekenen van paden, lanen en passages op en rondom het Lathmerterrein. Beide partijen trokken naast alle registers ook de welgevulde buidel open gestimuleerd door gnuivende advocaten in de coulissen! In juni 1771 boog het landgerecht in Voorst zich over de aanklacht. Opmerkelijk dat Willem Anne Schimmelpenninck van der Oye (zoon van..!) één van de rechters was. De zaak was dermate complex dat op korte termijn geen uitspraak kon volgen. Gedurende de navolgende periode werd keurig aan de vereiste wettelijke voorschriften voldaan en in juli 1772 werd de schriftelijke procesvoering voltooid. Een jaar later zou het landgerecht dan een uitspraak kunnen doen. Maar zover kwam het niet. De heren combattanten hadden kans gezien een gentlemen's agreement te bereiken.

GULDEN MIDDENWEG

Een dergelijk herenakkoord deed een beroep op de eergevoelens van beide partijen en voorkwam dat status en aanzien van de betrokkenen in diskrediet werden gebracht. Schimmelpenninck van der Oye handhaafde zijn eis tot vrije doorgang voor hem en zijn pachters. Robert Jasper op zijn beurt volhardde in zijn weigering die doorgang te verlenen maar verplichtte

zich in de overeenkomst tot het aanleggen van een nieuwe weg. Dit tracé zou aansluiting moeten krijgen op de "Groote Molenallee". De aldus aangelegde nieuwe verbinding kreeg de naam Knibbelallee; met een knipooog naar "ruziweggetje". Zoals opgemerkt bracht Robert Jasper zijn laatste levensjaren door in Deventer. Hij verkreeg een onderkomen in de Polstraat "tussen stadhuis en Lebuïnuskerk", kadastraal bekend als nr. 942. Wonen in Deventer was goedkoop: het was de voordeligste stad van de Republiek. Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch overleed op 7 juni 1814. Zijn begrafenis vond plaats in Twello op 11 juni en werd verzorgd door koster R. Buitenweerd. Handelend vanuit een geheel andere politieke overtuiging dan zijn overbuurman Andries Schimmelpenninck van der Oye kan Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch als representant van een democratisch gedachtengoed tot één van markantste iconen van de Gelderse aristocratie gerekend worden.

Bronnen:

- Baartmans, Jacques - Robert Jasper, baron van der Capellen tot den Marsch (1743-1814). Regent, democraat en huisvader.
- Franken, M.A.M. - Dienaar van Oranje, Andries Schimmelpenninck van der Oye 1705 – 1776.
- Haasse, H.S. - Schaduwbeeld of Het geheim van Appeltern, kroniek van een leven.
- Hermesen, J.H. – De historie van de Wilpermolen
- Kamp, v.d., W. - Johan Derk Baron van der Capellen tot den Pol (1741-1784), Postuum inwoner van de gemeente Gorssel.
- Ons Markenboek - Historische vereniging Gorssel, mei 2013- 31e jaargang no.2.

ZOEKFOTO, WAT KLOPT ER NIET

Redactie

De redactie heeft een mooie Ansicht gevonden met groeten uit De Vecht Terwolde. Deze Ansicht is ook opgenomen in het JUMBO-plaatjesalbum in het hoofdstuk over De Vecht.

kroniek@historischeverenigingvoorst.nl

Onder de juiste inzenders verloten we enkele boekjes met pentekeningen van Jan Lubberts.

Er klopt echter iets niet op deze foto.

We zijn benieuwd wie het ons kan melden.

Ziet u het: stuur dan een mail naar

BIJ EEN OUDE ANSICHT

Door Hanneke Haaksma

We zien hier een ansichtkaart uit 2013 met een foto van Remco Siero.

De Martinuskerk van Duistervoorde in een winters landschap. Op de voorgrond een wadi die inmiddels helemaal is dichtgegroeid met struikgewas en geboomte. De kerk is zichtbaar vanuit de verre omgeving, want de toren is ongeveer 75 meter hoog en staat op de eenendertigste plaats van de hoogste kerktorens van Nederland. De Martinuskerk is gewijd in 1888, de architect/aannemer was Gerard te Riele uit Deventer, de vader van Wolter te Riele, één van de belangrijkste

architecten van de neogotiek. Waarom werd er juist toen zo'n forse kerk met zo'n hoge toren gebouwd? Dit heeft alles te maken met de emancipatie van het katholicisme in de 2e helft van de 19e eeuw. We kijken daarvoor even terug in de tijd.

Nadat de katholieke Spanjaarden waren verslagen (1648) werd in Nederland het calvinisme min of meer staatsgodsdienst. De calvinisten namen alle bestaande kerkgebouwen over.

In die tijd was Duistervoorde in het bezit van de familie Stepraedt. Deze familie bleef katholiek en had veel aanhangers

in en rond Duistervoorde. De gedoogde katholieke eredienst werd aanvankelijk in hun havezathe, Kasteel Duistervoorde, gehouden. Na de Franse revolutie, toen vrijheid van godsdienst in de wet werd opgenomen, werd het ook weer mogelijk voor de katholieken om eigen gebedshuizen te bouwen. Maar de emancipatie kwam pas goed op gang toen katholiek Nederland weer in bisdommen werd verdeeld (1853). Er werden toen tal van neogotische kerken gebouwd.

In Duistervoorde werd in 1802 al een zogenoemde schuurkerk gebouwd. Dit was een bescheiden type kerkgebouw zonder toren en vaak met een rieten dak. In 1878 kocht het kerkbestuur het landgoed met Huis Duistervoorde, dat 15 jaar daarvoor was gesloopt en herbouwd in eclectische stijl. Toen de bouw van de Martinuskerk van start ging in 1887, bleef men de schuurkerk nog gebruiken tot de nieuwe kerk gewijd werd. Onder meer om deze

reden werd de Martinuskerk zo dicht bij Huis Duistervoorde gebouwd. Bovendien wilde men rekening houden met de oost-west oriëntatie van katholieke kerken, het priesterkoor werd zoveel mogelijk gericht op het oosten of Jeruzalem. De ruimte was beperkt omdat daar in 1835 al een de katholieke begraafplaats in gebruik genomen was, die later nog een aantal keren werd uitgebreid.

Sinds de bouw heeft het interieur van de kerk meerdere wijzigingen ondergaan. In 1923 werd de oude pastorie vervangen door een nieuw gebouw. Bij de bevrijding van Twello werd de kerk ernstig beschadigd, vooral de ramen en de toren. Al eerder waren de kerkklokken gevorderd door de bezetter. Door de restauratie in 1966 is het interieur van de kerk veel soberder geworden.

De Martinuskerk is een gemeentelijk monument. Duistervoorde is een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht.

HORSTINK

KWALITEITSBOUWERS VAN HUIS UIT!

Waarmee kunnen wij u van dienst zijn?

**De kwaliteitsbouwers
van Horstink maken het!**

| J.W. Frisostraat 15
| 7391 DJ Twello
| Tel 0571 - 27 14 83
| Fax 0571 - 27 10 36
| info@horstink-twello.nl

www.kwaliteitsbouwers.nl

Luxe woningbouw
Aan- en verbouw
Complete badkamers
Utiliteitsbouw
Restauratie
Onderhoud

Bouwend Nederland
De vereniging van bouw- en woonbedrijven

kriebelZ

brasserie

Dorpsstraat 59
7396 AL Terwolde
T 0571 - 292 022
E info@brasserie-kriebelz

Met liefde kan alles...

Voorsternieuws & Print & more

Printen en kopiëren, maar ook om
o.a. drukwerk te laten ontwerpen
en drukken, om boeken, liturgieën,
posters te laten maken
en om geboorte-, trouw-, en
jubileumkaarten uit te zoeken.

**Dé huis-aan-huis- krant van de
gemeente Voorst e.o.
en de praktische drukwerkwinkel
dichtbij huis onder één dak in Twello**

Marktplaats 5, Twello
www.printandmore.nu
(0571) 27 61 91 | info@printandmore.nu

De Groot

www.degrootzalen.nl

Avervoordseweg 2 De Vecht • Telefoon: (055) 323 12 61

Kwartaalblad van de Historische Vereniging Voorst

Mail redactie: kroniek@historischeverenigingvoorst.nl
Postbus 170, 7390 AD Twello

